

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў»

Выпуск №4–5 (жнівень)

Анонс

Галоўныя літаратурныя падзеі, навіны і даты месяца...	с. 2–3
Актуаліі: «Героі іх часу» і «Кніжніца» «Ф»	с. 4
Успамін Міколы Аўрамчыка пра Янку Брыля	с. 5
«Вайна з літаратурай»: артыкул Міхаса Скоблы	с. 6
Новыя вершы Анатоля Івашчанкі	с. 7
Проза Ніла Гілевіча	с. 8–9
«Вольная зорка»: пераклады Сяргея Законнікава вершаў Міхайлы Шаўчэнкі	с. 10
«Лекторый» ад Анатоля Вярцінскага	с. 11
Мікола Трафімчук пра літаратурны альманах «Гоман»; «Рэтрадрук»	с. 12
«Грамада»: «Раскольная паэма» Язэпа Палубяткі і «Рэакцыя» Тацяны Барысюк	с. 13
«Бібліятэка» «Ф»; з ліставання паміж Янкам Брылём і Алесем Белакозам	с. 14
Навіны з літаратурнага замежжа	с. 15
Конкурс, літакцыя	с. 16

ЮБІЛЕЙ

ТВОРЦА НЕ ДЛІА СЯБЕ

Алесь ПАШКЕВІЧ

Барыс Мікуліч увайшоў у літаратуру яшчэ падлеткам: нарадзіўся 6 жніўня 1912 года, а са жніўня 1927-га ўжо друкаваўся ў часопісе «Маладняк». Апублікаваў сем кніг, сотні рэцэнзій, артыкулаў, нарысаў, аглядаў. Прыехаў з Бабруйска (на той час акруговага), заваяваў літаратурны і дзявочы Менск, і ў 24 гады (25 лістапада 1936-га) быў арыштаваны і кінуты ў турму. Вярхоўны суд невіноўнаму літаратару вынес вырак: 10 гадоў ГУЛАГу...

Барыс Мікуліч — адзін з найменш прачытаных беларускіх творцаў, адзін з самых адораных — і не раскрытых, не ўвасобленых у тэкстах.

Ён — адзін з самых стыльных, рытмічных пражайцаў. Пражайцаў, які б мог яшчэ задоўга да Караткевіча ўвекавечыць у гістарычным раманах Кастуся Каліноўскага. У часы, калі Максім Багдановіч быў «буржуазным», Барыс Мікуліч пісаў пра яго раманах, а аўтэнтычныя звесткі атрымліваў ад Змітрака Бядулі, з якім побач жыў і з сям'ёй якога сябраваў...

Умець, але не мець магчымасці зрабіць — гэта горш за катаргу ГУЛАГу. Гэта — катарга душэўная. Пасля вайны ў літаратуру прыходзяць дзесяткі маладых, а яму — вызваленаму — не дазваляюць друкавацца. Перапісваецца з даўно знаёмымі Лыньковым і Броўкам, дасылае ім свае рукапісы, чакае адказу — і атрымлівае: «Рэч варта, але ж за Вамі цягнецца «шлейф»... «Органы» забараняюць любімай жанчыне пісаць яму.

Апантана дамагаецца рэабілітацыі. Аднак і «апраўданага» яго не друкуюць. За няпоўныя чатыры гады адноснай свабоды Барыс Мікуліч піша аповесці «Цяжкая гадзіна», «Развітанне», «Палеская аповесць», «Вецер на святанні», першую кнігу рамана пра часы Напалеонаўскай вайны «Адвечнае». Гэтая проза — лепшае з напісанага беларускімі аўтарамі ў першыя пасляваенныя гады.

У той жа час (з 1946 па 1949-ы) Барыс Мікуліч сварае адметную

кнігу-дзённік — «Аповесць для сябе», якая на сёння з'яўляецца найбольш вартасным і адметным ягоным творам. Гэта — і аўтарская споведзь, і ягоныя думкі пра чалавечы лёс у талітарнай дзяржаве, і трапныя (сучасныя!) характарыстыкі многіх пісьменнікаў ды тагачаснага грамадска-літаратурнага жыцця, кранальныя самарэфлексіі ды каларытныя ўспаміны пра Змітрака Бядулю, Янку Купалу, Барыса Пастэрнака, Міхаса Лынькова. «Я сведка і поўнага агалення чалавечай душы і ператварэння цывілізаванага чалавека ў «голага звер», сведка дзіўных эвалюцый — і ў адзін, і ў другі бок. Яркіх індывідуальнасцяў, па сутнасці, атрымалася мала, але для мастака было б цікава з асобных рысаў, што належаць розным асобінам, стварыць адзін ці некалькі тыпаў — яны маглі б прынесці славу і Гогалю, і Салтыкову-Шчадрыну, і Дастаеўскаму», — прызнаваўся ён. Прысуды Барыса Мікуліча прайшлі праверку часам: «Што ўбачыў, пачуў і зразумеў я ў Менску і якім ён быў восенню 1930 года? Толькі што прайшла «чыстка» літ. шэрагаў... Так мне ніколі і не ўдалося бачыць і чуць «легендарных» Дубоўку і Пушчу, але іхняя абаяльнасць адчувалася вельмі моцна. Пачаўся бой па ўсім фронце. І як бывае ў азарце, усё створанае раптам было аб'яўлена крамолай. Паспрабавалі закрэсліць усё мінулае, у тым ліку і Багдановіча, і Цётку, і Багушэвіча. Царавалі Канакоцін, Бэндэ і К...БелАПП — гэта была не толькі арганізацыя, гэта была паласа, «перыяд», вельмі шкодны. Не дзіва было тут закружыцца!». Характа-

Умець, але не мець магчымасці зрабіць — гэта горш за катаргу ГУЛАГу. Гэта — катарга душэўная

рыстыкі Барыса Мікуліча застаюцца афарыстычнымі і сёння: «Купала быў поўнай супрацьлегласцю Якубу Коласу, педантычнаму, сухаватаму, дзелавітаму атрутна-пранікнёнаму. Было нешта ў натуры Купалы ад разгульнай польскай шляхты, у той час як Колас — настаўнік, які выбіўся з нізоў, але з тыповай мужыцкай кемлівасцю і хітраватасцю. Купала здзяйсняў тысячы безраз-

Барыс Мікуліч

важлівасцяў. Колас узвешваў усё, а раз зрабіўшы ацэнку ці выказаўшы думку, — ніколі іх не мяняў і ахоўваў ад «рэвізіі». Купала — само натхненне, маса экспромтаў, усё ў парываннях; Колас — у карпатлівай працы, у «выседжванні», у стараннай

важлівасцяў. Колас узвешваў усё, а раз зрабіўшы ацэнку ці выказаўшы думку, — ніколі іх не мяняў і ахоўваў ад «рэвізіі». Купала — само натхненне, маса экспромтаў, усё ў парываннях; Колас — у карпатлівай працы, у «выседжванні», у стараннай

важлівасцяў. Колас узвешваў усё, а раз зрабіўшы ацэнку ці выказаўшы думку, — ніколі іх не мяняў і ахоўваў ад «рэвізіі». Купала — само натхненне, маса экспромтаў, усё ў парываннях; Колас — у карпатлівай працы, у «выседжванні», у стараннай

важлівасцяў. Колас узвешваў усё, а раз зрабіўшы ацэнку ці выказаўшы думку, — ніколі іх не мяняў і ахоўваў ад «рэвізіі».

Канец быў недалёка: праз тры гады пасля вызвалення Барыса Мікуліча зноў арыштоўваюць і высылаюць у далёкі Краснаарскі край, у пасёлак Машукоўка. Следчы перад этапам будзе здэквацца: «Сколько заплатил за то, что с тебя сняли судимость?». «Машуковак такіх — цыма, — пісаў ён у сваіх лістах. — Урад павінен ведаць, што калі б ліквідавалі гэтыя Машукоўкі, у краіне б наступіла вясна.

Вясны ў сваім жыцці нявольніка Барыс Мікуліч не дачакаўся. У высілцы ён жаніўся, нарадзіў сына — і ў 42 гады 17 чэрвеня 1954 года адышоў у нябыт. Адышоў — яшчэ на доўгія дзесяцігоддзі.

Дэтэктыўны не толькі лёс пісьменніка, але — і ягоных твораў. Дзённік Барыса Мікуліча — «Аповесць для сябе» — дзіўным чынам вызваліў са спратаў КДБ калега-пісьменнік

Сяргей Грахоўскі, — з нечаканай дапамогай тагачаснага начальніка беларускай школы КДБ. У 1970 годзе «Аповесць для сябе» збіраўся апублікаваць макеўкаўскі «Нёман». Было расчытана і перадрукавана 100 машынапісных старонак, якія неўзабаве «супрацоўнікі ў штацкім» канфіскавалі разам з рукапісам. Публікацыі — творага ўваскрэшэння — Барыса Мікуліча не адбылося. Толькі ў 1987-м «Нёман» апублікаваў першую частку «Аповесці для сябе», другую ж — больш чым праз год...

Ягонае цела засталася на абшарах краснаарскай тайгі. «Мне часта з суровай і заветнай сібірскай далечы чуецца пранікнёны голас Барыса Мікуліча, — прызнаваўся ў пасляслоўі да публікацыі «Аповесці для сябе» Сяргей Грахоўскі. — Там пад крышталёвым саркафагам у вечнай мерзлаце — яго адзінокая магіла і жыве добрая памяць удзячных яму людзей».

Сёння школьнікі Машукоўкі, сярод якіх няма нашчадкаў колішніх сталінскіх зэкаў, пад ачолам настаўніка гісторыі Міхаіла Захарцова даглядаюць магілу Барыса Мікуліча, збіраюць звесткі аб ім у школьны краязнаўчы музей, вядуць актыўную перапіску з Саюзам беларускіх пісьменнікаў, членам якога Барыс Мікуліч быў ад самага заснавання — з 1934 года. Па просьбе гэтай творчай арганізацыі Беларусі з боку губернатара Краснаарскага краю абяцалася дапамога ў захаванні памяці пра беларускага пражайца-пакутніка.

На Радзіме ж, мяркуючы па сучаснай ідэалагічнай кан'юнктуры, не зважаючы на юбілей, згадак пра Барыса Мікуліча няшмат. Калі не сказаць больш жорстка. Апошняя ягоная публікацыя была 14 гадоў таму. Аднак — верыцца — апошнія сваё слова беларускі пісьменнік Барыс Мікуліч яшчэ скажа: у цалкам апублікаванай і прачытанай літаратурнай спадчыне. А таксама застаецца спадзяванне, што ягоны прах — як і парэшткі знішчаных на этапах Сібіры Уладзіміра Жылкі ды дзесяткаў іншых класікаў нашай літаратуры — вернецца ўрэнне на Беларусь, дзе знойдзе свай супакой у нацыянальным Пантэоне.

Бо ўсе яны пісалі і жылі — усё ж — не для сябе...

11 (3)

ПАДЗЕІ

▶ ДАТЫ

ЛІТАРАТУРАЗНАЎЧАМУ КАЛУМБУ – 75

7 жніўня споўнілася 75 гадоў слаўтаму даследчыку беларускай літаратуры, нястомнаму энцыклапедысту Адаму Восіпавічу Мальдзісу.

Ён нарадзіўся ў вёсцы Расолы былога Віленска-Троцкага павету (цяпер — Астравецкі раён). Будучы прафесар пайшоў у школу толькі з пятага класа (у Гудагайскую сямігодку), з пачатковай адукацыяй дапамагаў бацька. Яшчэ ў школьныя гады пачаў пісаць допісы і вершы. Скончыў журфак БДУ, быў па размеркаванні накіраваны адказным сакратаром у Радашковіцкую раённую газету. Пасля аспірантуры Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН Беларусі з 1963 г. працаваў малодшым, старшым навуковым супрацоўнікам, загадчыкам сектара ўзаемасувязей літаратур, загадчыкам аддзела.

40 гадоў назад Адам Восіпавіч стаў сябрам Саюза пісьменнікаў, у 1987-м абараніў доктарскую дысертацыю, з 1990 г. — прафесар. Ён — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Я. Коласа (1980), «Заслужаны для польскай культуры» (1982).

З 1991 г. Адам Мальдзіс стаў дырэктарам Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Ф. Скарыны. Быў прэзідэнтам Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў, старшынёй мемарыяльнай камісіі Саюза пісьменнікаў і сябрам Рады (на мінулым з'ездзе Саюза беларускіх пісьменнікаў

узяў самаадвод па стане здароўя). Некалькі гадоў ачольваў Беларускі ПЭН-цэнтр. Мае шэраг дзяржаўных узнагарод.

Найбольш значныя кнігі Адама Мальдзіса наноў адкрывалі нацыянальную літаратуру з нябыту архіваў, а праз тое — і саму Беларусь: «Падарожжа ў XIX стагоддзе», «Таямніцы старажытных сховішчаў», «Беларусь у лустэрку мемуарнай літаратуры XVIII стагоддзя». Культывай стала ягоная кніга «Жыццё і ўзнясенне Уладзіміра Караткевіча».

Адам Мальдзіс — кіраўнік навуковай тэмы па складанні шматтомнай працы «Беларускія пісьменнікі: біябібліяграфічны слоўнік». Ён — як нястомны летапісец-храніст — стаў аўтарам тысяч публікацый, у якіх адкрываў і ўвекавечваў нацыянальную культуру.

Рада Саюза беларускіх пісьменнікаў віншуе свайго нястомнага літаратуразнаўчага Калумба з юбілеем і шчыра жадае яму яшчэ соцен вандраванняў і тысяч адкрыццяў!

2008-ы — ГОД ДУНІНА-МАРЦІНКЕВІЧА

Гарадская суполка Таварыства беларускай мовы прапанавала Бабруйску гарвыканкаму 2008 год правесці пад знакам 200-гадовага юбілею беларускага пісьменніка Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча.

Актывісты прапанавалі ўсталяваць у Бабруйску помнік Дуніну-Марцінкевічу, перайменаваць

вуліцу Карла Лібкхнехта ў вуліцу Дуніна-Марцінкевіча, а таксама на працягу ўсяго года выкарыстоўваць юбілейную тэматыку ў аздабленні вуліцаў Бабруйска.

Беларускі драматург Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч нарадзіўся 4 лютага 1808 года на Бабруйшчыне ў фальварку Панюшкавічы. Хрысцілі Дуніна-Марцінкевіча ў Бабруйскім кафедральным касцёле. У Бабруйску ён скончыў павятовую школу.

Напрыканцы 80 гадоў XX ст. у Бабруйску ўжо збіраліся ўсталяваць помнік Дуніну-Марцінкевічу, але справу не давялі да канца. Помнік скралі... Замест яго паставілі непрыкметны бюст. Вуліцы з імем Дуніна-Марцінкевіча ў Бабруйску няма. Раней у яго гонар быў названы тэатр, які месціцца на вуліцы Карла Лібкхнехта.

Паводле Радзіё Свабода

▶ МУЗЕЙ

Ужо некалькі гадоў у Гародні дзейнічае грамадскі Музей Васіля Быкава, які апякуе Гарадское грамадскае аб'яднанне ветэранаў вайны, працы і ўзброеных сіл. У Музеі Быкава (пакуль адзіным на Беларусі) захоўваюцца сотні арыгінальных дакументаў і матэрыялаў, ён становіцца адметным культурна-асветніцкім асяродкам горада: у ім адбываюцца вечарыны, выдаецца бюлетэнь «Праўдай адзінай». Арганізатар і кіраўнік Музея — Мікола Мельнікаў, ветэран Вялікай Айчыннай вайны, сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў. «Паважаныя супрацоўнікі «Літаратурнай Беларусі! — напісаў нядаўна спадар Мікола нашай рэдакцыі. — Віншую з выхадам нашай газеты. Гэта значная падзея ў культурным жыцці Беларусі. Добрую справу зрабілі ў імя шматпакутнай Беларусі. Вялікі дзякуй за адданасць і мужнасць». У лісце быў і матэрыял пра Быкаўскі музей, які і друкуем ніжэй.

БЫКАЎ З НАМІ

Імя Быкава стала для кожнага свядомага беларуса ўвасабленнем мужнасці, незалежнасці, высокага патрыятызму. Пісьменнік усё жыццё быў салдатам, радавым на перадавой. Ён падаваў прыклад жыццёстайкасці. Яго творы, як свежы глыток вады, як прыветны агеньчык, што даюць ратаванне знявераным.

Я быў на пахаванні Васіля Быкава. Ubачанае ўскалыхнула мяне сілай болю, ахапіўшага ўсіх, хто прыйшоў развітацца з вялікім пісьменнікам. А іх было не менш 70 тысяч. Людзі прыйшлі на развітанне, каб прасіць прабачэння, адкупіць сваю віну перад чалавекам, які заклікаў «устаць з каленяў», ісці ў агонь за гонар Айчыны. Людзі ішлі за труной, аваяныя бел-чырвона-белымі сцягамі...

Па прапанове ветэранаў вайны, выказанай імі 7 ліпеня 2003 года на сходзе Гродзенскага гарадскога грамадскага аб'яднання ветэранаў вайны, працы і ўзброеных сіл, быў

створаны музей Васіля Быкава. Гэта, па сутнасці, першы крок на Гродзеншчыне па ўвекавечванні памяці нашага вялікага земляка, сусветна вядомага творцы. Музей імкнецца раскрыць людзям веліч Васіля Быкава для Бацькаўшчыны, зрабіць вядомымі асноўныя старонкі яго жыцця і творчасці — і такім чынам садзейнічаць у нейкай ступені фарманню ў грамадзян такіх якасцяў і каштоўнасцяў, як чалавечнасць, працалюбства і справядлівасць, высокая грамадзянскасць, адказнасць перад сваім сумленнем, якія высока цаніў і якімі даражыў Васіль Быкаў.

Мне хочацца, каб Васіль Быкаў жыў у душы кожнага беларуса. Бо ён — гонар беларускай нацыі, ён — сумленне беларускага народа, ён — праўда беларускай гісторыі, ён — настаўнік і прарок зямлі беларускай.

І хай свеціцца імя яго!

Мікола Мельнікаў

У Музеі Васіля Быкава ў Гродне

▶ МОВА

«КАМПУТАРНЫ СЛОЎНІК» У ІНТЭРНЭЦЕ

У Інтэрнэце з'явіўся адкрыты ангельска-беларускі слоўнік тэрмінаў у галіне ІТ. На сайце пададзена каля дзвюх тысячаў слоўнікавых артыкулаў па тэмах «Агульнакампутарная лексіка», «Інтэрнэт і мабільная сувязь», «Графіка і вэб-дызайн», «Праграмаванне», «Аўдыё і відэа», «Гульні». Слоўнік мусіць дапамагчы беларусам у стварэнні ды ўнармаванні кампутарнай тэрміналогіі ў роднай мове. Для карыстання слоўнікам неабходна толькі зарэгістравацца на сайце www.kamputerm.belarushosting.org.

ШКОЛЬНЫЯ БІБЛІЯТЭКІ — БЕЗ БЕЛАРУСКІХ КНІГ

Пра катастрафічны стан з замовамі і набыццём беларускай кнігі школьнымі бібліятэкамі (якія сёлета не купілі ніводнага праграмнага і пазпраграмнага твора па беларускай літаратуры) распавёў на прэсавай канферэнцыі дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Уладзіслаў Мачульскі. Па ягоным шчырым прызнанні, «школьныя бібліятэкі самаадхіліліся ад таго, каб задавольваць дзяцей праграмнай літаратурай». «У мінулым годзе бібліятэкі сістэмы Міністэрства адукацыі замовілі васемнаццаць

назваў кніг, але практычна нічога не выкупілі», у гэтым жа годзе «наогул нічога не замовілі», прызнаўся ён у інтэрв'ю БелаПАН.

Дырэктар «Мастацкай літаратуры» таксама паведаміў, што напрыканцы лета выдавецтва выдаць аўдыёдыск з запісамі твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Творы будуць чытаць самі аўтары, а таксама сын Якуба Коласа, Уладзімір Караткевіч ды беларускія акцёры. Пачынанне выдатнае і неабходнае. Толькі ці дойдзе яно ў беларускія школы — пытанне да Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь.

У КАРЛАВЫМ УНІВЕРСІТЭЦЕ — МОВА СКАРЫНЫ

Два семестры студэнты філасофскага факультэта старэйшага ў Цэнтральнай і Усходняй Еўропе Карлавага ўніверсітэта ў Празе будуць вучыць беларускую мову.

— Ідэя была ўспрынята на «ўра», — распавёў мовазнаўца Юрась Бушлякоў, які будзе выкладаць беларускую мову. — Запісацца могуць студэнты ўсіх курсаў. За наведванне нашых заняткаў студэнты будуць атрымліваць дадатковыя балы... Заняткі пачнуцца ў кастрычніку. Мая задача — каб пасля курса студэнты маглі хаця б прыстойна чытаць па-беларуску. Гэта для іх будзе адносна проста: чэшская і беларуская мовы ў многім падобныя.

Вядомы ва ўсім свеце Карлаў універсітэт быў заснаваны ў XIV стагоддзі. Паўтысячагоддзя таму як вольны слухач у ім студыяваў беларускі першадрукар, пісьменнік і асветнік Франціск Скарына. Да гэтага часу ў Карлавым універсітэце вучылі мовы ўсіх суседзяў Беларусі: польскую, украінскую, расійскую, літоўскую, латышскую. Цяпер чэшскія студэнты змогуць чытаць Янку Купалу і Максіма Багдановіча ў арыгінале.

Глеб Лабазенка

БОГАСЛУЖЭННЕ ПА-БЕЛАРУСКУ

Інфармацыйнае агенцтва Беларускай Праваслаўнай Царквы выпусціла два новыя дыскі з запісамі богаслужэнняў на беларускай мове. На адным запісана літургія Іаана Залатавуста, на другім — у фармаце mp3 з літургіяй запісаны малебен, паніхіда, ранішня і вячэрняя малітвы (чытае протаіерэй Сяргій Гардун) і багаслужэнні.

Спеы выконваюць моладзевы і брацкі хары Свята-Петра-Паўлаўскага сабора Мінска, дзе богаслужэнні па-беларуску адпраўляюцца штотыдзень па суботах са студзеня 1999 года. Богаслужбовыя тэксты і малітоўныя правілы перакладзены на беларускую мову членам Беларускай Біблійнай камісіі кандыдатам багаслоўя протаіерэем Сяргіем Гардуном.

А. Акуліч

▶ погляд

ГЕРОІ ІХ ЧАСУ

Юрый АНДРЭЎ

Думаў, што ўжо нічым не здзіўлюся — за гады журналісцкай працы набачыўся ўсякага! Але памыляўся.

Як паведаміў на мінулым тыдні «Беларускі партызан», у найблізкія дні ў мінскіх кінатэатрах адбудзецца прэм'ера дакументальнага фільма «Дарогі і судьбы. Николай Чергинец». 37-хвілінная стужка знятая ў Беларускім відэацэнтры рэжысёрам Сяргеем Агеенка па сцэнарыі Георгія Марчука. Герой фільма на сябе на экране паглядзеў і застаўся вельмі задаволены...

У народзе ў такіх выпадках гавораць: ад сціпласці не памрэ! Мяркуючы па ўсім, не пагражае гэта і старшыні Камісіі па міжнародных справах верхняй палаты Нацыянальнага Схода Рэспублікі Беларусь Мікалаю Іванавічу Чаргінцу. У апошнія гады ён мільгоча ў электронных і друкаваных СМІ ледзь ці не часцей, чым сам прэзідэнт. Незлічоныя інтэрв'ю і заявы з крытыкай заходняй дэмакратыі, цыклы тэлевізійных перадач і мастацкія фільмы на тэмы гераічнага мінулага, дэтэктыўныя раманы...

Не-не, я далёкі ад думкі, што сенатар злоўжывае сваім службовым становішчам! Вядома ж, выдаўцы і рэжысёры становяцца да яго ў чаргу за наступным творам па ўласным пякучым жаданні! Відавочна, перакананы, што Мікалай Чаргінец больш буйная фігура ў літаратуры, чым, напрыклад, Васіль Быкаў або Уладзімір Караткевіч. Нездарма ж ён узначальвае Саюз пісьменнікаў Беларусі. Не той, дзе сабраліся літаратары са сваімі, часцяком крамольнымі, думкамі, а іншы — хоць калібрам і паменш, затое з адзіным, «правільным» меркаваннем, якое, па шчаслівай выпадковасці, заўсёды супадае з меркаваннем Аляксандра Лукашэнкі...

Зразумела, што фільм пра Мікалая Чаргінца зняты не без ягонай згоды. Можа быць, нават з найвысокага дазволу. Як дадатковая

Мікалай Чаргінец

ўзнагарода за вернасць. І гэта мімаволі наводзіць на разважанні...

У кожнага часу — свае героі. У СССР імі былі працаўнікі. Імёны шляхетных перадавікоў — такіх, як Аляксей Стаханаў, Валянціна Гаганова — ведала ўся бязмежная краіна. Па папулярнасці яны не саступалі, мабыць, нават касманаўтам і знакамітым артыстам. Аб іхніх дасягненнях у розных сферах народнай гаспадаркі распавядалі СМІ, ім прысвячаліся кнігі і фільмы, яны займалі ганаровыя месцы ў прэзідыумах найважных форумаў; тым, хто ўдастоіваўся звання двойчы Героя Сацыялістычнай Працы, на радзіме пры жыцці ўсталёўваўся бронзавы бюст. Вядома, часам культ чалавека працы меў часткова штучны характар. Зда-

ралася, на пастамент узносіліся не зусім годныя людзі. Але гэта прыватнасці. І яны не змянялі сугнасці — галоўныя сацыяльныя палёгкі (і трэба сказаць, немальны!), самая вялікая пашана і павага прызначаліся ў Савецкім Саюзе менавіта тым, хто ствараў матэрыяльныя каштоўнасці.

Сёння працоўны ад станка, сельскі працаўнік, не гаворачы ўжо аб інтэлігенцыі, апынуліся на задворках прапаганды. Назавіце мне хоць бы аднаго працоўнага, хлебароба, настаўніка, лекара, якога ведала б, ад малога да вялікага, уся Беларусь! Не назавецце. Таму што іх няма. Як няма і ганаровага звання, якім адзначаліся б поспехі ў працы.

Праўда, ёсць званне «Герой Беларусі» — трэба меркаваць, калыка

са звання «Герой Савецкага Саюза». Ва ўказе прэзідэнта аб яго заснаванні сказана: «Званне «Герой Беларусі» з'яўляецца вышэйшай ступенню адознення ў Рэспубліцы Беларусь і прысвойваецца за выключныя заслугі перад дзяржавай і грамадствам, звязаныя з подзвігам, здзейсненым у імя свабоды, незалежнасці і росквіту Рэспублікі Беларусь». На мой погляд, толькі медаль Героя Беларусі пад нумарам адзін адпавядала сэнсу гэтага высокага звання. Яно пасмяротна прысуджанае лётчыку Уладзіміру Карвату, які коштам свайго жыцця адвёў самалёт, што падаў, ад населенага пункта. Логіка ўсіх наступных узнагароджванняў мне незразумелая. Героямі Беларусі ў розныя гады сталі: генеральны дырэктар ПА «БелАЗ» Павел Марыяў, старшыня Гарадзенскага аблвыканкама Аляксандр Дубко (пасмяротна), старшыня праўлення агракамбіната «Сноў» Міхась Карчміт, старшыня СПК «Кастрычнік» Віталь Крамко. У сакавіку 2006 года да іх дадаліся мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт, мастак Міхась Савіцкі, канструктар аўтамабіляў Міхась Высоцкі, старшыня СГПК «Прагрэс-Верцялішкі» Васіль Равяка і старшыня Нацыянальнага банка Пётр Пракаповіч.

Усё гэта, безумоўна, паважаныя людзі, іх уклад у эканоміку і духоўнае жыццё Беларусі заслугоўвае высокіх працоўных узнагарод. Але пры чым тут подзвіг? А калі ўжо і прысуджаць вышэйшую ўзнагароду краіны за стойкасць духу і грамадзянскую мужнасць, што ў нейкай меры супастаўна з подзвігам, здзейсненым у імя свабоды і незалежнасці, дык чаму не названыя героямі Беларусі Пётр Машэраў, пісьменнікі Васіль Быкаў і Аляксей Адамовіч, чые імёны ведае не толькі ўся краіна — увесь свет?!

Пэўна, задаюць сабе гэтае пытанне і самі «героі». Ні разу не бачыў, каб хто-небудзь з іх насіў зорку. Хоць бы па вялікіх святых!

Не будзем хітраваць: пытанне гэтае — рытарычнае. Цяперашні кіруючы рэжым прызнае героямі толькі тых, хто ляльны, хто служыць верай і праўдай не дзяржаве, а яе кіраўніку. І таму найбольшыя шанцы вызначыцца маюць сёння альбо людзі, далёкія ад палітыкі, якія не дазваляюць сабе публічных меркаванняў, альбо службоўцы.

Менавіта службовец стаў сапраўдным героем нашага смутнага

часу. А дакладней, Іх часу — тых, хто ўзурпаваў права гаварыць і дзейнічаць ад імя беларускага народа, ні ў грош не ставячы яго сапраўдную думку. Але не той сціплы кабінетны працаўнік, які, пералапачваючы штодня горы супярэчлівых нарматыўных дакументаў, ледзь стрымліваецца ад таго, каб не перайсці на ненарматыўную лексіку, а Службовец з вялікай літары. Той, які выказвае патрэбныя меркаванні і аддае патрэбныя каманды, каму афіцыйная ідэалогія замяніла Біблію.

Для людзей гэтага тыпу не маюць значэння ні прафесійныя веды, ні інтэлект, ні арганізатарскі талент, ні душэўныя якасці. Лепш усяго гэтага нават не мець. Таму што галоўнае патрабаванне да службоўца — умець слухаць і беспярэчна выконваць...

Будзь мая воля, я назваў бы згаданы вышэй фільм інакш — «Николай Чергинец как зеркало новейшей истории Беларуси». Не бясталанты чалавек: у маладосці зіхцеў на футбольным полі, у спелым узросце — адрозніўся ў барачбе за грамадскага парадка, таска Міхась Савіцкі, канструктар аўтамабіляў Міхась Высоцкі, старшыня СГПК «Прагрэс-Верцялішкі» Васіль Равяка і старшыня Нацыянальнага банка Пётр Пракаповіч.

Усё гэта, безумоўна, паважаныя людзі, іх уклад у эканоміку і духоўнае жыццё Беларусі заслугоўвае высокіх працоўных узнагарод. Але пры чым тут подзвіг? А калі ўжо і прысуджаць вышэйшую ўзнагароду краіны за стойкасць духу і грамадзянскую мужнасць, што ў нейкай меры супастаўна з подзвігам, здзейсненым у імя свабоды і незалежнасці, дык чаму не названыя героямі Беларусі Пётр Машэраў, пісьменнікі Васіль Быкаў і Аляксей Адамовіч, чые імёны ведае не толькі ўся краіна — увесь свет?!

Пэўна, задаюць сабе гэтае пытанне і самі «героі». Ні разу не бачыў, каб хто-небудзь з іх насіў зорку. Хоць бы па вялікіх святых!

Не будзем хітраваць: пытанне гэтае — рытарычнае. Цяперашні кіруючы рэжым прызнае героямі толькі тых, хто ляльны, хто служыць верай і праўдай не дзяржаве, а яе кіраўніку. І таму найбольшыя шанцы вызначыцца маюць сёння альбо людзі, далёкія ад палітыкі, якія не дазваляюць сабе публічных меркаванняў, альбо службоўцы.

Менавіта службовец стаў сапраўдным героем нашага смутнага

www.camarade.biz

КНИЖНИЦА

Маракоў Леанід. Рэпрэсаваныя літаратары, навукоўцы, работнікі асветы, грамадскія і культурныя дзеячы Беларусі: энцыклапедычны даведнік у 10-х тамах. Т. IV. Рэпрэсаваныя настаўнікі. Кн. 1. Абметка — Мяшальскі. — Мінск, 2007. — 440 с.

«Энкавэдэсты Быхоўскі па мянушцы «садыст» і іншыя не менш адказныя таварышы падлічылі, што неабходна рэпрэсавалі кожнага чацвёртага настаўніка, а рэпрэсавалі кожнага трэцяга — перавыканалі план! Ніхто не хацеў рызыкаваць! Думалі, чым больш схопяць «ворагаў народу», тым лепш!», — зазначае ў прадмове да кнігі Леанід Маракоў.

валі кожнага трэцяга...

Адукаваныя людзі аказаліся самымі небяспечнымі для бальшавіцкага рэжыму. Ды і ці толькі яму?..

Наклад даследавання Леаніда Маракова мізэрны — 50 асобнікаў.

А ў т а р сабраў больш за тры тысячы біяграфій рэпрэсаваных настаўнікаў школ і вучэльняў. З іх быў расстраляны амаль кожны чацвёрты. Усяго ў Беларусі было амаль 12 тысяч педагогаў. Рэпрэса-

Законнікаў Сяргей. Першы пацалунак: Сто вершаў пра каханьне. — Мінск: «Кнігазбор», 2007. — 128 с.

Новая кніга паэзіі Сяргея Законнікава чакалася доўга і выйшла не ў дзяржаўным выдавецтве і — у класічнай граматыцы Б. Тарашкевіча. Вершаваны зборнік складаюць тры ўзнёсла-замілаваныя нізкі: «Дарунак долі», «Радкі маёй вясны» і «Прыступкі мілосці» — нібы пасвячэнні з трыяды спас-

ціжэння чалавечай інтымна-лірычнай сутнасці. Кніга паэта, голас якога найперш асацыіруецца з грамадзянскай паэзіяй, прысвечана самаму загадкаваму і велічнаму пачуццю — каханню. Свет, дзе валадарыць узвышаны пачуцці і настроі, дзе шчыра і адкрыта журбуюць, пакутуюць і радуецца Яна і Ён ды супольна ідуць у шчаслівую вечнасць, раскрываецца ў «Першым пацалунку» Сяргея Законнікава. Ён заўсёды першародны — і ў сур'езнасці, і ў гарэзнасці:

Стаю на прадзьматнай

вятрамі плятформе.

Яна не прыехала...

Хоцаца выць...

Шукае ўвесь свят мадэрновыя формы,

А сэрца і сёння

Клясычна баліць.

Аздабляе кнігу арганічнае мастацкае афармленне Алены Бохан.

17 (9)

ПРОЗА

паэт Інакэнці Эрцюкаў адразу ж выгукнуў: «Віншую! Вас назваў Макараў у сваім дакладзе!»

У спрэчках па дакладзе і са-дакладах першым узяў слова «наш», — так амаль заўсёды было і пазней — на ўсіх пісьменніцкіх з'ездах, пленумах, сходках і іншых усесаюзных форумах. Да ўсякай вялікай размовы «наш» любіў што называецца зрабіць запёку. Ведаў, што і ў прэзіды-уме і «там» яго запёка спадаба-ецца, бо ў ёй будзе ўсё, што трэба: і сцвярджалны пафас, і шчырая ўдзячнасць за клопат, і ўмеранае прызнанне недахопаў, і — яшчэ адна прысяга на вернасць. Так і на гэты раз: Пятрусь Усцінавіч паведаміў аб поспехах беларускай літаратуры, адзначыў, што ў творчым росце маладых скараціўся «вегетацыйны» перыяд — адразу выходзяць у прафесіяналы, што мала пасылаем маладых у брацкія рэспублікі... «А потым да канца — агульшчына», — гэта ўжо я даю ацэнку яго выступу.

Масціты ўкраінскі прэзаіт Юры Смоліч сказаў: «Кепска, калі рэдактар робіць за маладога аўтара, даводзіць кнігу да «літаратурнай дабрапрыстойнасці» і пускае ў свет. Аўтар прывыкае і застаецца «вечным старычком», развіваючы гэту тэму, Смоліч прапанаваў прымаць у Саюз пісьменнікаў толькі пасля друго-й ці нават трэцяй кнігі. (Мой каментар у нататніку: «Ну, гэта ты ўжо загнуў, таварыш Смоліч! Можна і за дзесятак вершаў прыняць, а іншага і пасля пяці кніг нельга».) Вельмі настроіўся слухач, калі аб'явілі: слова мае Барыс Палявой. Ягонае кніга «Аповесць пра сапраўднага чалавека» ў канцы 1940-х была адной з маіх любімых кніг. Але запісаў з ягонага прамовы не шмат і не Бог ведае якія прамудрасці: трэба працаваць у часопісах і газетах і вывучаць жыццё; а яшчэ: нельга чарніць станоўчага героя якой-небудзь заганаў...

Наступным выйшаў на трыбу-ну высокі прыгожы грузін Іраклій Абашыдзэ. Як бы прырэчыў Смолічу, сказаў: «Малады паэт можа і ў дваццаць гадоў быць прафесіяналам — як Лермантаў, як Пецяфі («Або як наш Багда-новіч», — дапаўняў я ў нататніку яго пералік і далей пішу: «Ва ўсю хваліць сваіх грузінаў — удзельнікаў нарады, за пэўныя выдатныя якасці. Не тое, што «наш», які сваіх беларусаў толькі назваў, пералічыў, а чым хто з іх цікавы — ні слова».)

Рэдактар часопіса «Звезда» І. Друзін выказаў незадаваль-ненне, што часта творчасць маладых ацэньваюць у друку самі маладыя. Мой каментар у нататніку: «Ну і што? Абы слуша-на, справядліва і таленавіта».

Пасля Друзіна — Сяргей Мі-халкоў. Высачэзны, статны, з моцна прыгладжанымі амаль чорнымі валасамі, з акуратна падстрыжанымі вусікамі, з тры-ма медалямі Сталінскага лаўрэата на грудзях. Ягонае імя мне адно з самых вядомых. Па-першае, сааўтар «Гімна Савецкага Саюза». А гэта не жартакі! Па-другое, у мае педвучылішчныя гады надта папулярнымі былі некаторыя яго байкі, асабліва «Зяцз во хмелю» і «Две подруги». Апошнюю даводзілася тады чуць амаль не на кожным эстрадным канцэрце ў парку імя Горкага, бо ішла барацьба з касмапаліта-мі, з «нізкапаклонствам перад

заграніцай», і Міхалкоў надта ж дагадзіў:

*Мы знаем, есть ещё семейки,
Где наше хают и бранят,
Где с умилением глядят
На заграничные наклейки...
А сало... русское едят!*

Ох, гэта «рускае сала!» Як тады любілі яго ўспамінаць-цытаваць тысячы партыйных агітатараў і прапагандыстаў! У сваёй прамове Міхалкоў так-сама спыніўся на тэме ўзросту. «Маладыя могуць быць спелымі літаратарамі ў 20 — 25 гадоў». (У нататніку і мой каментар да гэтага: «Напэўна, мае на ўвазе

«Добры літаратурны густ — з'ява больш рэдкая, чым талент. Густ, паводле Пушкіна, у пачуцці «соразмерности и сообразности»

і сябе: у дваццаць тры атрымаў ордэн Леніна! — за паэму для дзяцей «Дядя Стёпа».) Уразіла мяне адна нестандартная думка Міхалкова: «Пра сабаку і кошку можна напісаць больш пачуцнаму, чым аб пад'ёмным кране». Мне здалося, што гэта досыць смела.

Маскоўскі крытык А. Дзямен-цьеў, на маё вялікае здзіўленне, разнёс ушчэнт аповесць удзель-ніцы нарады Лідзіі Абухавай «Глубынь-городок». Я чытаў гэтую кнігу пра наш Давыд-Га-радок, і мне спадабалася, а тут — Божа мой! І «рытарычны раман-тызм», і «ўяўная паэтычнасць», «высакапарнасць, вычурнасць, квяцістасць мовы», і «ўпрыго-жанне», «празмернасці».

Моцнымі воплескамі правяла зала да трыбуны сівагалолага Максіма Рыльскага. Гаворыць мудрыя рэчы, і я стараюся самае галоўнае занатаваць. «Добры літаратурны густ — з'ява больш рэдкая, чым талент. Густ, паводле Пушкіна, у пачуцці «соразмерности и сообразности». Далей: «Трэба мець вялікі запас ідэй, чаго мала ў маладых украінскіх паэтаў». І яшчэ: «За ад-зін свежы радок можна дараваць шмат дрэнных». І яшчэ: «Толькі тая паззія добрая, якая — твая, а не перапеўная». Ну але ж і са-праўдны мудрэц, гэты славуць не толькі на Бацькаўшчыне, але і ва ўсім славянскім свеце Максім Тадэвіч!

З выступлення малдаўскага паэта Емельяна Букава зразумеў, што становішча з выданнем кнігі маладых у Малдовіі такое ж трагічнае, як і ў нас, у Белару-сі. Пасля Букава за трыбуну выйшаў ленінградзец Сяргей Арлоў — у зграбным касцюке, з акуратнай рыжаватай бародкай і такой жа акуратнай раслінас-цю на шчоках. (На фронце гарэў у падбітым танку і з таго часу хаваў страшныя сляды апёку.) «У Ленінградзе, — сказаў Арлоў, — 235 членаў СП, а маладых, каму няма трыццаці, — ніводна-га». Далей мой каментар: «Ох, і хваліць жа сваіх, ленінградскіх! О, калі б гэтак выступіў Броў-ка!» Колькі глядзеў на Арлова — столькі круціліся ў галаве геніяльныя радкі ягонага фран-тавога верша: «Его зарыли в шар земной. А был он лишь солдат». Трэба ж — так здорава сказаць! Пра маўзалеі салдата.

Вельмі цікава і смела выступіў татарын Мусаінаў — наконт становішча нацыянальнай культу-ры ў іх аўтаномнай рэспубліцы. Пасля яго невядомы мне армян-

скі пісьменнік Мелік-Кумаран. (Мой каментар у нататніку: «Ну, пайшоў хваліць сваіх — аднымі кампліментарамі сыпле!») Цікава расказаў пра армянскіх рэпат-рыянтаў з Турцыі (дакладней — турэцкай Арменіі), з Грэцыі, з Егіпту, з Ірана. Чатыры такія перасяленцы — маладыя пісь-меннікі — тут, на нарадзе. Пасля нейкага недарэкі (у нататні-ку: «Ну і нясе! Ну і гародзіць! Аказваецца, і такія прыхалі на нараду!») слова далі Валянціну Авецкіну. У зале імгненна ўста-лявалася цішыня. Ведаюць, хто выйшаў за трыбуну. Чыталі! У

мае студэнцкія гады (1953–1955) я зачытваўся нарысамі В. Авецкі-на «Районные будни». Гэтак жа, як і мае сябры, жыхары аднаго інтэрнацкага пакоу, Анатоль Вяцінскі і Яўген Крыскавец. Колькі было ў нас разоў! — без спрэчак, а толькі з воклічамі захаплення яго грамадзянскай пазіцыяй, яго мужнасцю гаварыць праўду! І тут, на нарадзе (а яна ж адначасова і Пленум СП!) ён выявіў тыя ж выдатныя якас-ці пісьменніка-грамадзяніна, — поўную бескампраміснасць наконт права пісьменніка не хлусіць.

«Пара спыніць усякія размо-вы аб станоўчым героі! — Авец-кін гаварыў горача, напорыста, рэзка. — Калі мастак пачынае думаць, колькі даць працэнтаў станоўчасці, — ён памірае як мастак». Сёння здаецца проста неверагодным — кідаць такое з высокай трыбуны тады, у той час, калі яшчэ і ХХ з'езд КПСС не прыдчыніў аддушчыну. (Дарэчы, варта пра гэта пом-ніць тым сённяшнім дэмакра-там-разумнікам, якія няспынна чаўпуць, што ўсе пісьменнікі савецкай эпохі думалі і пісалі на адзін капыл. Глупства!) Цікава наварыў Авецкін і пра многае іншае. Напрыклад: «Хто мае патрэбу ў рэцэптах — той не пісьменнік». (Мой каментар у нататніку: «Во малайчына! Во праўду-матку рэжа!») Наконт вельмі папулярнай, упадабанай мільёнамі глядачоў кінакарціны «Не ко двору», па аднайменнай аповесці У. Цендракова, Валян-цін Уладзіміравіч сказаў: «Хто прымусяў аўтара прысабачыць шчаслівы канец? Быў бы добры фільм, дык не — трэба было на-валіць у канцы калясак, сосак, пясчэнцаў, каструлек... Упэўнены, што Цендракова прымусяў гэта зрабіць».

Пасля Авецкіна... нарэшце! Нарэшце будзе гаварыць сам Шолахаў! Мы ўжо былі зане-пакоіліся: вось-вось, паводле графіка работы, выступленні за-кончацца, а яму слова не даюць. Няўжо адмовіўся? Няўжо нічога нам, маладым, не скажа? І вось — увага! У зале — абсалютная цішыня.

«Цяжка гаварыць пасля Сі-манава, ну, а пасля Ажаева хіба лягчэй? (Махнуў рукой. У зале рагатнулі.) Ажаеў цяпер дзярэ лыка з асфальту вуліцы Вароўс-кага, а пачаў калісьці драць далёка ад Масквы. (Намёр на пасаду Ажаева ў сакратарыяце СП СССР на вуліцы Вароўскага і на яго многа хвалены раман

«Далеко от Москвы».) З асфальту лыка не дзярэш. Вот, вот! (Ківае галавой і зноў махае рукою. Ці не на падпітку ён? Занадта ж неяк вольна пачуваецца?) Ёсць такая катэгорыя дзюок, якія не вы-ходзяць замуж, — перастаркі. І ў літаратуры яны бываюць. Дык вось: не заставайцеся да старасці ў кароткіх дзіцячых штанцах. Абдымаю вас, дарэгі людзі!» І працягнуў рукі да залы. Кіўнуў галавой і... пайшоў за кулісу. Коротка — і... і... Як бы нешта не тое. Расчараванне, ці што? Праз колькі хвілін па радах пайшла запіска: «И кучу юных олухов Обнял с трибуны Шолохов».

Праз нейкія тыдні два «Ли-таратурная газета» надрука-вала слова М. А. Шолахава на Усесаюзнай нарадзе маладых пісьменнікаў. Пазней яно ўвой-дзе ў 8-ы том яго пасмяротнага Збору твораў. Яно — і не яно, ці — не зусім яно. Абкарнана так, што засталіся толькі рожкі ды ножкі. Ні Сіманаву, ні Ажаева, ні лыка, ні асфальту на вуліцы Вароўскага, ні дзюок-перастара-ка, — нічога не засталося. Затое дабавілася шмат трывіяльнай партыйна-савецкай рыторыкі. Вось і вер пасля гэтага газетным рэпартажам з месца падзеі! Калі б не быў сам сведкам і не мой нататнік з запісам — мог бы і паверыць, што так посна, так банальна сказаў сваё слова М. А. Шолахаў.

Апошнім прамаўляў выдатны казахскі прэзаіт Габіт Мусрэпаў (народны пісьменнік, акадэ-мік, лаўрэат). І — «ох жа якая хамская публіка ў зале! Проста плююць, каб не сказаць менш, на нацменаў. Ну хіба яму не крыўдна гаварыць пры такім шуме? Не пустое ж гаварыць! Я, здаецца, не выцерпеў бы, плю-нуў бы і пайшоў прэч — далей ад гэтых сяброў і пабрацімцаў». Так запісана ў маім пурпуровым

Вось і вер пасля гэтага газетным рэпартажам з месца падзеі!

Калі б не быў сам сведкам і не мой нататнік з запісам — мог бы і паверыць

нататніку. Балюча ўспрымаў вялікадзяржаўнае хамства. Балюча. Ужо тады. А чым далей — тым балючэй.

12 студзеня пачалося абмер-каванне творчасці маладых у семінарах. Усіх паэтаў падзялілі на восем груп. Мы, беларусы (Гаўрусёў, Макаль і я) трапілі ў апошнюю, у восьмую, — пад кіраўніцтва не надта шанавана-нага намі паэта-песенніка Льва Ашаніна. Іншымі семінарамі кіравалі П. Антакольскі, М. Свят-лоў, Л. Мартынаў, К. Сіманаў, І. Сельвінскі... Нам, беларусам, «пашанцавала» — нам дастаўся Ашанін. У групе, апрача нас, зна-чыліся: У. Котаў (масквіч, аўтар папулярнай у 60-я гады песні «Не кочегары мы, не плотни-ки», Віт. Бакалдзін, настаўнік з Краснадара, М. Найдзіч са Свядлоўска, капітан А. Дракахруст з Хабараўска (праз гадоў колькі пераехаў у Беларусь). Беларускую «троіцу» абмяркоўвалі на другі дзень, 13-га. Усцешыла трохі тое, што намеснікам стар-шыні семінара была знакамітая, мудрая Сільва Капуцікян, хоць слова яна амаль і не брала. У ліку «настаўнікаў» былі: Я. Хелемскі, В. Ганчароў, С. Мушнік (Украіна), М. Старшынаў і, як і было задумана, нашы, свае — А.

Куляшоў і А. Кучар. Абмерка-ванне маіх вершаў ішло добра, спакойна, спагадліва, пакуль не ўзяўся за мяне Кучар. Дам сло-ва пурпуроваму нататніку: «Не пашанцавала мне, як і тады, у 1953-м, у Мінску: з'есць з кішка-мі! Во пракляцце на маю галаву!.. Ну, давай, давай, Айзік! Можна, папярхнешся нарэшце. Але ж і гад! І сюды прыехаў з'есці мяне! Дома было мала!» А. Куляшоў як майстар-прафесіянал зрабіў некалькі канкрэтных па маёй творчасці заўваг, але ад Куча-раўскай лютасці ні словам не абараніў. Ну, нічога. Мы ж не грузіны, не армяне, не татары... Мы — беларусы. Нас «паважаю-ць і любяць».

На заключным пасяджэнні Пленума СП былі падведзены вынікі нарады. Выступілі нека-торыя кіраўнікі семінараў паззіі і прозы і тыя члены праўлення, хто ў першы дзень узяць слова не змог. Заадно з ацэнкамі твораў маладых былі выказаны цікавыя думкі аб пісьменніцкай працы і зноў жа дадзены нам карысныя парады. С. Кірсаў сказаў (цы-тую па нататніку): «Калі я раз-маўляў з Маякоўскім, адчуванне было такое ж, як і ад чытання ягоных вершаў. І наадварот. Трэба актыўна чытаць і разу-мець іншыя аўтараў, асабліва — класікаў. Паэт павінен ведаць паззію вельмі добра. Дапамога маладому збоку — шкодная». П. Антакольскі: «Чаго не ўзяў, чаму не навучыўся ў маладосці — пас-ля ўжо не навяртаеш. Трэба бра-ць змоладу. І — трэба вывучаць мову, на якой пішаш, ва ўсіх адносінах». С. Васільеў: «Паэты павінны вывучаць і вывучаць прозу — гэта не менш важна». С. Антонаў (вельмі сімпатычны ча-лавак, на рэдкасць сімпатычны!) — талкова і канкрэтна гаварыў пра майстэрства ў прозе. Л. Со-балеў: «З'явы першага і другога

слою ў мастацкім творы. Першы — што ўбачыў і адчуў, другі — што з кніг, з літаратуры». За-тым вынікі ўсёй размовы на пра-цягу двух дзён Пленума падвёў А. Суркоў, але вельмі бегла, у спешцы. Я занатаваў толькі тое, што ён сказаў пра Шолахава: «Міхаіл Аляксандравіч выступіў у занадта малой ролі эстраднага дасціпніка. Максім Горкі так не паступіў бы. Бо ў яго было вялі-кае пачуццё адказнасці перад будучым нашай літаратуры». Як толькі ён гэта сказаў, у зале пачалі крычаць «хопіць!» і пляс-каннем зганяць Суркова з трыбу-ны. «Страх, што робіцца. Яшчэ ніколі такога ў пісьменніцкай аўдыторыі я не бачыў».

У той апошні дзень, вечарам, мне трэба было выступаць у ЦДЛ на сустрэчы чыгачоў з маладымі паэтамі, удзельнікамі нарады. У вялікай каліровай афішы значы-лася маё прозвішча, але хлопцы (Сцяпан і Артур) угаварылі махнуць рукой і дзеля гэтага не заставацца яшчэ цэлы дзень, да заўтрашняга вечара, у Маскве. І я паехаў разам з імі дадому. Так ляснула ў мяне першая і апошняя магчымасць пачытаць свае вершы масквічам — болей за ўсё жыццё такога выпадку не надарылася.

ПЕРАКЛАД

18 (10)

ПАД ШЧОДРЫМ ЯБЛЫЧНЫМ СПАСАМ

Ён нарадзіўся ў 1947 годзе ў маляўнічым сяле Абтавое на Сумшчыне жніўнай парой, калі ўтомлена язем святкуе вынікі вольнай вясновай квецені і руплівай людской сяўбы, сваёй спаконвечнай надзеі на шчодры ўраджай. Якраз у гэты шчаслівы час яна сама ўяўляецца спелым яблыкам, у якім прасвечваюцца зярняты дабрны, любові і веры ў лепшую будучыню.

Да свайго наліўнога Спаса ўкраінскі паэт Міхайла Шаўчэнка прыйшоў з важкім набуткам — дваццацю кнігамі. Ён — знаны, шануемы чытачамі майстар слова, лаўрэат многіх літаратурных прэмій, заслужаны дзеяч мастацтваў Украіны.

Я даўно заўважыў, што мова брата нягта народа надзвычай эмацыйная. А ў непаўторным пераплаве, прапушчана праз чуйнае, збалелае сэрца і мяцежную душу Міхайлы яна набывае яшчэ большую сілу ўздзеяння, экспрэсіўнасць. У пранікнёнай лірыцы ён смела, безаглядна выказвае асабістыя пачуцці, паўстае таленавітым выразнікам характа роднага краю, песняром ратавальнай жыццёвай стойкасці, мудрасці, пяшчоты і прыгажосці ўкраінскай жанчыны — маці, сястры, каханай, а ў палымных публіцыстычных творах — непахісным заступнікам імкнення свайго працавітага і мужа народа да свабоднага, годнага жыцця.

Мне пашчасціла пазнаёміцца з Міхайлам Шаўчэнкам яшчэ ў 1976 годзе ў далёкім ад нашых краёў Душанбэ на фестывалі паэзіі, а затым разам праехаць, прайсці пехатой шляхамі і сцежкамі яго слаўнай зямлі ад Палесся да Чорнага мора, ад Слабажаншчыны да Закарпацця. Згадкі пра вандроўкі дасюль цешаць і грэюць мяне. Асабліва помніцца даверлівая гаворка пра лёс Украіны і Беларусі ва ўнікальным месцы, падобнага якому няма больш нідзе на планеце — у Халодным Яры, а таксама тое, як апоўначы на беразе Дняпра-Славуціча, ля падножжа Чарнечае гары, дзе спіць Вялікі Кабзар, мы ў дружнай інтэрнацыянальнай сяброўне спявалі неўміручы, вядомы ўсяму свету «Заповіт». У гонар сябра напісаўся прысвечаны яму верш:

НЕБЯСПЕКА

*Зноў на праспекце —
Паводка дзявочая:
Смех мілагучны, надзей галасы.
Дзіўна, але Дастаеўскі не збочвае
З памяці тут — у разгуле красы.
Класіку веру, а існасць упартая
Тое прароцтва ўспрымае, як ёсць:
Можжа ўратаваць увесь свет,
Ды інфарктамі
Век мой уласны
Даб'е прыгажосць.
Згінуць заўчасна баюся да змогі я,
Нават калі б мне свяціў маўзалеі...
Рыжвалосся і даўганогія,
Вы абягайце мяне, як далей!*

Сардэчна віншуючы даўняга і шчырага сябра беларускай літаратуры з днём народзінаў, пажадаем яму добрага здароўя і новых таленавітых кніг.

Сяргей Законнікаў

Міхайла
ШАЎЧЭНКА
ВОЛЬНАЯ ЗОРКА

Вялікі кірмаш

*Народзе мой, зіма, зіма, зіма...
Нас абступіла немінуча, грозна.
З чала твайго сам Бог рашыў знімаць
Сваю дзясніцу,*

помнячы,

што позна

*Маліцца там, дзе хлусы слёзы льюць,
Дзе клёкатна, дзе тлуста і злачынна,
Дзе рытуальна-хціва прадаюць
Па бартэру: за вотчыну — Айчыну.
Дзе глуха, як у склепе, у душы,
Дзе вольна злату і задушна мове,
Дзе гандляры братаў за барышы
Старгоўваюць на клятвах у любові.
Народзе мой, снягі, снягі, снягі...
Адлігі, гул завейнае карцечы.
І божы свет на кончыку тугі
Трымае сіратлівую малечу.*

*Усё стаўлося ў дзікі вавілон.
Вучыцель і падступны пракуратар
Удвух рыхтуюць праведны закон.
Закон на кон выносіць правакатар.
І валяць валам сцягтыя ў арду
Зачынічыкі, абранцы і «прароки».
Ты марыш мець свайго Скавараду?
Не прыйдзе ён ні зблізку, ні здалёку.
Цяперашнім месіям ты — чужы.
Яны вьшчуюць наступ цёмных сілаў,
Народным імем свенцяць зноў нажы.
І гэта — ратавальнікі-месіі?
Народзе мой,*

вясна вядзе вясну.

*Знясе паводка бруд гандлярскіх «цудаў».
Абудзішся нарэшце ты са сну,
Сарвеш з сябе падманную аблуду.
У вотчыне пакаеца адзін,
Другі заенчыць у барышнім змроку.
Мы убачым тых, хто ў душах
наслядзіў, —
Грахоўных лжэмесіі і лжэпрарокаў!
Але кірмаш! Што можжа ведаць ён?
Бурліць, гудзе, рыдае і смяецца.
Над ім плыве непераможны звон,
Каб тых узняць з калень, хто ўпаў у сон,
Ды не гандлюе
і не прадаецца.*

Сам

*Не лісцем насытала сэрцазлом,
Не дол скавала марозам,
А след размывае глухім дажджом,
А боль вымываюць слёзы.
А ноч прагне зорна мігцець і гукаць,
І знічкі ляцяць, як птахі.
Ды птушак ішурляе без жалю рука
На далягляд, як на плаху.*

*І коцяцца крылы, як шэры пыл,
Вішчаць, як дзеці з правіны.
І пыркае чырванню сам небасхіл
З-пад грознае гільяціны.*

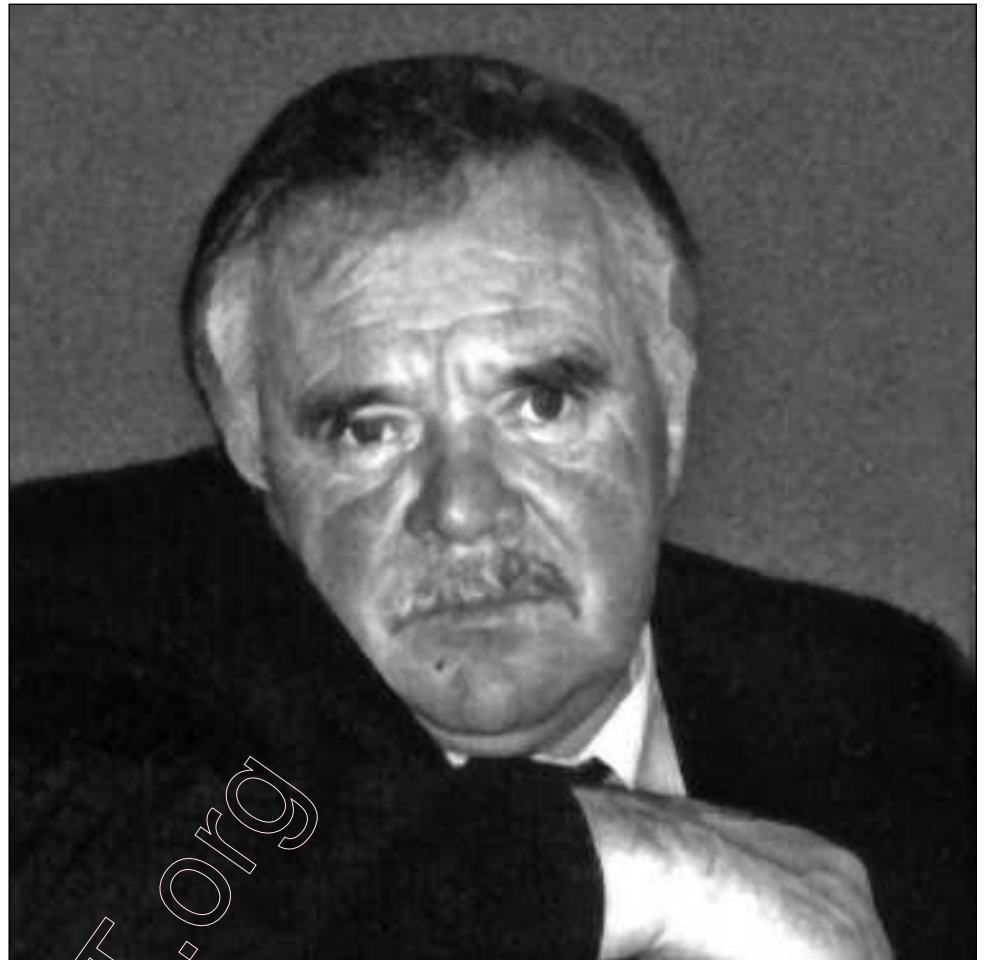
*Аглянешся ўранку — далеч курыць.
Пабачыш — не стала брата.
Ягоная зорка крывёй гарыць
У золкіх руках Сакрата.*

*А мрамур не крышыцца, не дрыжыць,
Слязьмі не зальецца горка.*

*І толькі ў грудзях сцюдзёна трыміць
Не сэрца — вольная зорка.*

Раманс апоўначы

*Няма ў свеце белым ні праўды, ні волі.
Ёсць сэрца адно,
што збянтэжана злом.*

Ёсць птушка ў нябёсах.

Ёсць вецер у полі.

*І клічуць яны,
і збіваюць крылом.*

У свеце няма ні любові, ні здрады.

*Ёсць толькі ў душы — боль і стогны
заўжды.*

*Падманнае ішчасце,
падманная радасць...
Куды ж ты ірвецца?
Спяшаеш куды?*

*Нішто не прачнецца,
нішто не ўваскрэсне.*

*Як рукі,
згарнуліся кветкі надзей.
Мой дружка,
ці чуеш ты голас нябесны?
Мой Божжа,
ці бачыш ты слёзы людзей?
Няма ў свеце белым ні праўды,
ні волі...*

Сны

*Данясецца здалёку: «Любы!»
Чую слова, і блізка так
Пальмяна трапечуць губы,
Быццам майскі адважны мак.*

*У вятрыстым шуме акацый,
У агні вярцінь
я адзін
Пралячу міма вешчых станцый
Па бялявай душы сцяжын.*

*Там ёсць ты, бо коцяцца голас,
Нібы яблычак, з нематы.
Русы вус свой наставіць колас:
«І чаго ж расхадзіўся ты?
Зноў салоўкам цыхнула згадка
І пад лыжачкаю пячэ?
Забывай. Зламаліся кладкі,
Слёзы выцеклі ўсе з вачэй.*

*Не вяртацца па тых дарогах
Макацётнай твайёй вясне...»
...Стала пуста.*

Чыста.

І строга,

Як у сне.

*Божжа мой, як соладка! Да млосці.
Як пяшчотна! Да слязы ў вачу.*

*Ты прыйшла маёй апошняй госцяй,
Больш такога я не прапашчу.*

*Болей не прылашчу я ў знямозе
Хцівых сцёгнаў, вуснаў трапяткіх.
На спякотнай спасавай дарозе
Мне сустрэць не выпадзе такіх.*

*Спакушай жа вуснамі і станам,
Лі па венчык. Выпівай да дна.
Ты прыйшла — найлепшай*

і астатняй.

Ты — усеаблічна і адна!

Позняе каханне

*Я вясёлы, як трава
На вясновым ветры ў полі.
Не злысела галава,
А сыны даўно не ў школе.*

*І вызвоньвае матыў
Слова срэбленае ўсцешна.
Глог ссівелы прасвятліў
Мне да будучыні сцэжску.*

*Там праменяць у хадзе
Ножкі смуглыя надзею,
Аб якой люд загудзе,
Але я сказаць не смею.*

*Не зважайма на чужых,
Покуль цвет не збіла змога...
Дзе твой смех — прабачу ўсіх.
Да мяне ім — як да Бога.*

*Сцежачка ў жытах яшчэ бяжыць.
Качаня між асакі плюскочацца.
...Цяжка паміраць, як хочаш жыць,
Цяжка жыць, калі ўжо жыць
не хочацца.*

*Мала ў свеце зон для дабрны.
Толькі без яе — шыбае холадам.
Смерць яшчэ ніхто не адмяніў —
Беражы жыццё штохвілю змоладу.*

*І калі ў зняможаным быцці
Ты ўпадзеш,*

як птах,

*крыло ламаючы,
Будзеш ведаць — дорага плаціў,
Кожны раз пра цэны не пытаючы.*

Пераклад С. Законнікава

У ПАДМУРАК СВЕТЛАГА ХРАМА

Анатолий ВЯРЦІНСKI

Атрымалася так, што воляй абставін (ці, можа, самога лёсу?) Новы, 2006 год я сустракаў, можна сказаць, пад знакаў Украіны, яе славуных песняроў ды нашых беларуска-ўкраінскіх літаратурных узаемін. Атрымалася цікава, амаль па-каляднаму дзівосным чынам... Узяўшыся напрыканцы года старога навесці парадак на некалькіх кніжных паліцах, я раптам, нечакана для самога сябе ўбачыў нечым непадобную на іншыя, забытую чамусьці кнігу. Адну з тых, да чытання якіх усё не даходзіла чарга. Узяў, адгарнуў вокладку, прабег вачыма тытульны ліст. Зборнік малавядомых і зусім невядомых да гэлага матэрыялаў, звязаных з дзейнасцю Лэсі Украінкі як змагаркі за волю свайго народа, — матэрыялаў, рупліва сабраных і падрыхтаваных шмат гадоў таму да выдання ў серыі «Українознаўства дыяспоры» эмігрантам-літаратуразнаўцам Пятром Адарчанкам. Кінуліся адразу ў вочы радкі, якімі адкрываўся зборнік: «З гострога зброю — палкім поетичным словам виходить Леся на бій проти пасивності, проти рабскої психікі, проти припиненности, проти покори, проти невільницького духу своїх земляків. Тяжким докором і одночасно закликком боротись за «свою хату» — незалежну українську державу — звучать такі рядки...» Далей цытаваўся невядомы, ва ўсякім выпадку мае асабіста, верш: «Ми навіть власної не маем хати...» І я зразумеў, што ў маіх руках, не помню, як і калі прыдбаная ці некім падораная, кніга, якую трэба абавязкова прачытаць.

Не паспеў дачытаць кнігу П. Адарчанкі «Леся Украінка», як неўзабаве пазванілі з музея Максіма Багдановіча і запрасілі на імпрэзу, у якой, як удакладнілі, прыме ўдзел Раман Лубкіўскі. Рамана Лубкіўскага прадстаўляць мне не трэба было: адзін з маіх украінскіх сяброў, вядомы паэт і грамадскі дзеяч, даўні прыхільнік і перакладчык нашай паэзіі. Два гады таму ў музеі адбылася прэзентацыя цудоўна выдадзенай у перакладзе на ўкраінскую мову кнігі твораў Максіма Багдановіча «Стратим-лебідь». З удзелам ініцыятара выдання, укладальніка і аднаго з перакладчыкаў Рамана Лубкіўскага. На гэты раз ён таксама прыехаў з дарагім падарункам — прывёз яшчэ адну, выдадзеную львоўскім выдавецтвам «Світ» кнігу «Шевченкова дорога в Білорусь» — літаратурна-публіцыстычны зборнік, прысвечаны святкаванню Гола Тараса Шаўчэнка ў нашай краіне. Знаёмчыся падчас сустрэчы ў музеі з кнігай, знайшоў у ёй і сваю «лепту», свой, змешчаны пад рубрыкай «У вянок гению», верш «На поклон да Кабзара». Перакладзены выдатна на ўкраінскую тым жа Раманам Лубкіўскім.

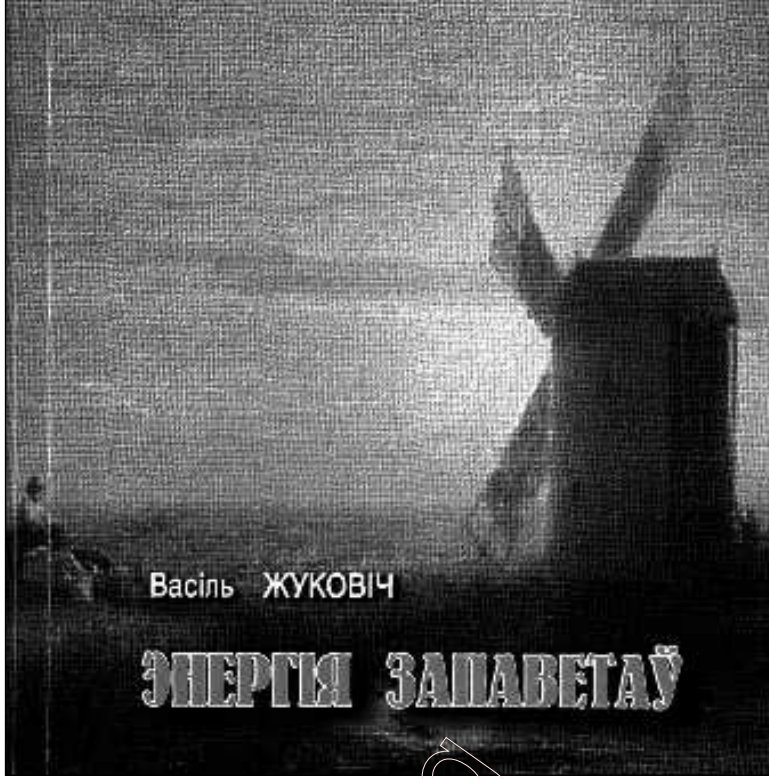
Але гэта яшчэ не ўсё. Далей — болей. Пад самы ўжо Новы год, пад самыя Каляды атрымоўваю поштаю з Кіева пасылку — некалькі асобнікаў кнігі сваіх вершаў і паэм у перакладзе на тую ж братакую, тую ж родна-сную ўкраінскую мову. Зрабіў пераклады, склаў старанна кнігу

і дамогся яе выдання пад назвай «Білоруський годинник» дасведчаны знаўца і прыхільнік нашай паэзіі Алекса Палійчук. Цікава, нават па-свойму сімвалічна, што пачатак нашага з ім сяброўства і творчага супрацоўніцтва быў у свой час асвечаны імём Кабзара. Бо пазнаёмліся мы менавіта падчас сумеснага ўдзелу ў традыцыйным вясовым Шаўчэнкаўскім свяце паэзіі, па дарозе з Кіева ў Канеў, да Тарасавай гары.

Атрыманне пасылкі-падарунка з Кіева супала ў часе з яшчэ адной падзеяй, якая ўзмацняла ці нават, так бы мовіць, канчаткова замацоўвала ўкраінскі чыннік у маім святкаванні Новага года. Мой добры малодшы сябра і таварыш, выдатны паэт і перакладчык Васіль Жуковіч сказаў пры сустрэчы ў Думе літаратара, што падрыхтаваў да друку зборнік перакладаў з украінскіх класікаў. І дадаў: Хацеў бы, каб вы напісалі прадмову». Я згадзіўся. Падумаўшы, праўда, пры гэтым, што не маю адпаведнага досведу, што яшчэ ні разу не даводзілася пісаць пра пераклады з украінскай паэзіі.

Праз некалькі дзён Васіль перадаў мне рукапіс, і такім чынам першай маёй працай, ці, дакладней кажучы, першым чытаннем у сёлетнім годзе стала знаёмства з украінскай паэтычнай класікай, узноўленай сродкамі беларускай мовы. Увогуле для мяне не было нечаканым тое, што Васіль Жуковіч здзейсніў такую справу. Пра свае пераклады з украінскай ён мне казаў колькі гадоў таму, калі разам ездзілі ў Белаазёрск да Ніны Маціш і гаварылі па дарозе з захапленнем, як пра творчы подзвіг, пра той факт, што яна па-майстэрску пераклала паэму-пасланне «І мёртвым, і жывым...» Тараса Шаўчэнка і гістарычны раман у вершах «Маруся Чурай» Ліны Кастэнкі. Праз нейкі час сталі часцей з'яўляцца ў перыёдыцы і звярнулі на сябе ўвагу чытача і пераклады В. Жуковіча — паасобных вершаў Тараса Шаўчэнка і Лэсі Украінкі. Разам з Валерам Стралко ён актыўна спрычыніўся — у якасці укладальніка і перакладчыка — да выдання зборніка вершаў Л. Украінкі «Мелоды журбы і надзеі» (Мінск, 2003). Дарэчы, у згаданай вышэй кнізе «Шевченкова дорога в Білорусь» надрукаваны і яго пераклад знакамітага «Заповіту», а таксама яго арыгінальны «Белы верш», які ўяўляе сабой цікавую спробу стварыць літаральна ў некалькіх строфах паэтычны партрэт Кабзара. Вось яго заключная строфа: *Тарас Шаўчэнка, мужны, мудры, слыны, З вялікім сэрцам, з яснай галавою Ты з самаробным шыйткам за халявай Быў самы вольны на ўсім белым свеце. Замучаны, ён стаўся неўміручы.*

Як бачым, рашэнне паэта выдаць зборнік сваіх перакладаў з класічнай украінскай паэзіі ўзнікла зусім невыпадкова і зусім, як кажучы, не на голым месцы — наадварот, на месцы свядома абраным і даволі грунтоўна падрыхтаваным. Варта згадаць тут яшчэ, што менавіта Васіль Жуковіч звярнуў у друку ўвагу на такую адметную старонку беларуска-украінскіх стасункаў, як выхад

у свет кнігі «Імем няўмольным свабоды» (Мінск, 2002), дзе Алесь Траяноўскі змясціў свае пераклады паасобных вершаў украінскіх паэтаў, творчы і жыццёвы лёс якіх склаўся надзвычай драматычна.

Ну ды звернемся непасрэдна да самога зборніка. Аўтар перакладаў назваў яго: «Энергія заветаў». (Гл.: Жуковіч В. А. Энергія заветаў: Перакл. з укр. паэзіі (Да 135-х угодкаў нараджэння Л. Украінкі і 150-годдзя з дня народзінаў І. Франка). — Мн.: Выд. В. Хурсік, 2006. — 136 с.) Гэта — перастварэнне сродкамі роднай мовы вершаў трох вялікіх украінцаў, трох нацыянальных геніяў, трох, кажучы словамі аднаго з іх, «апосталаў праўды і навукі», — Тараса Шаўчэнка, Івана Франка і Лэсі Украінкі (Ларысы Косач-Квіткі). Аддадзім належнае ўжо самай смелай ідэі перакладчыка — сабраць іх усіх разам пад адной беларускай «страхой», гэта значыць — пад адной вокладкай. Ідэя наколькі смелай і высокароднай, настолькі і адказнай. Усе яны, як вядома, і ў сваёй творчасці, і ў пэўныя моманты свайго жыццёвага лёсу так альбо інакш прычынляліся да Беларусі, да яе гісторыі і культуры. Але кожны ў свой час і паасобку. Васіль Жуковіч рашыўся сабраць іх разам. І калі пагадзіцца з азначэннем філосафа, што «мова ёсць дом быцця, у жытле мовы жывуць людзі», то ў дадзеным выпадку Кабзар, Камяняр і Украінка сабраліся па волі перакладчыка ў хаце беларускага быцця.

Другі істотны момант. Знаёмчыся з кнігаю (не без алоўка ў руках), я не раз лавіў сябе на думцы, наколькі няпростая стала перад перакладчыкам задача — што, якія менавіта творы трэба адабраць для дадзенага выдання з велізарнай спадчыны «украінцаў слаўных». Адносна некаторых, хрэстаматыйна вядомых твораў, такіх, напрыклад, як «Заповіт» ці «Реве та стогне Дніпр шырокий» Т. Шаўчэнка, паэма «Мойсей» І. Франка альбо, скажам, «Сім струн» Л. Украінкі, пытанне як быццам прадвырашлася апрэпры. Іх абыйсці было немагчыма. Але ж гэта толькі частка справы. І перакладчыку трэба было вызначыцца з асноўным прынцыпам, з пэўнымі крытэрыямі выбару пераважнай большасці твораў.

Задача ўскладнялася, як я мяркую, яшчэ і тым, што ў асобах Т. Шаўчэнка, І. Франка і Л. Украінкі мы маем не толькі геніяльных прадстаўнікоў украінскага прыгожага пісьменства, але і волатаў нацыянальнага духу, змагароў за волю ды лепшую долю свайго народа. Не выпадкова ж менавіта на гэтую адметнасць звярнуў увагу, на гэтым акцэнтаваў у сваіх вершах, прысвечаных памяці Т. Шаўчэнка, наш Янка Купала:

*Дух збудзіў свайму народу
Свайм гучным словам,
Навучыў любіць свабоду,
Родны край і мову!*

Гэтыя словы, вядома, можна аднесці з аднолькавым правам і да творчай і грамадскай дзейнасці двух іншых будзіцеляў — І. Франка і Л. Украінкі.

Васіль Жуковіч, пэўна, справіўся тут з цяжкавырашальнай задачай: зборнік «Энергія заветаў» дае уяўленне як пра багацце мастацка-вобразнай палітры, так і пра ідэйны змест, пра духоўна-патрыятычнае гучанне паэзіі ўкраінскіх класікаў. Пра гэта сведчаць шматлікія радкі перакладаў.

Наш вядомы літаратуразнаўца і україніст, лаўрэат міжнароднай прэміі імя Івана Франка Вячаслаў Рагойша піша ў сваім «Паэтычным слоўніку»: «Класікі беларускай паэзіі пакінулі нам у спадчыну свае перакладчыцкія прынышчы, асноўныя з якіх наступныя: перакладаць неабходна толькі тыя творы, якія здольны ўзбагаціць родную літаратуру, культуру, развіць нацыянальную літаратурную мову; паэтычны пераклад ажыццяўляецца па любові, а не па разліку; перакладчык павінен дасканала валодаць як мовай, на якую перакладае, так і мовай арыгінала; у паэтычным перакладзе павінен узаўважыцца стыль паэта, асноўныя нацыянальныя асаблівасці першакрынціцы; паўнацэннасць паэтычнага пераклада — гэта не даслоўнасць, а дакладнасць у перадачы ідэяна-вобразнай структуры іншамовага твора». Думаю, што народжаная не ў лёгкіх творчых намаганнях кніга «Энергія заветаў» адпавядае ў асноўным гэтым прынцыпам. І ў выніку з'явіцца, калі гаварыць перафразаванымі радкамі вядо-

мага верша І. Франка, яшчэ адной цаглінкай у падмурак «храма людскіх змаганняў і работы», светлага храма-гмаха беларуска-украінскага літаратурнага сумоўя і духоўнага ўзаемаўзбагачэння.

Узнікла патрэба ў постскрыптуме. Успомніў, дапісваючы сваю прадмову, што апошні па часе выдання зборнік вершаў — не перакладных, а арыгінальных — Васіля Жуковіча мае назву, якая стыльва пераклікаецца са шмат якімі радкамі перакладзеных ім твораў вялікіх украінцаў. Вось гэтая назва: «У храме хараства і смутку».

З кнігі «ЭНЕРГІЯ ЗАПОВЕТАЎ»:

ТАРАС ШАЎЧЭНКА

(1814–1861)

*Мне ўсё адно, жыць зноўку буду
Ва Украіне я ці не,
Успомніць хто ці ўсе забудуць
Мяне ў халоднай старане —
Усё адно чамусьці мне.
Ў няволі вырас, між чужымі,
І, не аплаканы сваімі,
Ў няволі плачучы, памру
І ўсё з сабою забяру,
Малога следу не пакіну
На сцяжках слаўнай Украіны,
На нашай — не свайёй — зямлі.
Не скажа потым бацька сыну:
«Сын, Бога за яго малі,
Век памінай, бо за Украіну
Яго замучылі калісь».
Усё адно мне, ён ці будзе,
Той сын, маліца а ці не...
Не ўсё адно аднак жа мне,
Калі Украіну злыя людзі
Прысяць і, як агонь шугне,
Яе, абкрадзеную, збудзіць... —
Ох, гэта ліха для мяне!*

(У каземаце, 1847)

ІВАН ФРАНКО

(1856–1916)

*Дай мне, зямля, усёплодная маці,
Сілы, жыўе што ў глыбінях тваіх,
Каб я мацней у баі мог трымацца,
Ў цяжкім баі!
Дай цеплыні, расшырае што грудзі,
Чайсціць пачуці, ўзнаўляючы кроў,
Што да народа бязмежную будзіць
Сэрца любоў!
Дай і агню, каб напоўніць ім слова,
Ўладу грамоў, каб мог душы
ўзрушаць,
Праўдзе служыць, а няпраўду суроа
Ўсю спапяляць!
Сілу рукам дай, каб знішчылі пумы,
Дай думкам яснасць, каб крыўды
прагнаць.
Дай працаваць да апошняй мінуты,
Ў працы сканаць!*

1880

ЛЭСЯ УКРАЇНКА

(1871—1913)

*Скрозь — плач, і стогны, і рыданны,
Гучанне поклічаў слабых,
На ляс пустыя нараканні,
Паглядзі, поўныя журбы.
Над ліхам даўнім Украіны
Мы тужым-жалімся ўвесь час.
З плачом чакаем той гадзіны,
Калі спадуць кайданы з нас.
Нам слэзы разявядзіць раны,
Ім заіаціца не дадуць.
Ад слёз бяруцца рэжой кайданы,
Ніколі ж самі не стадуць.
Навошта марныя журбіны?
Даволі стогнаў і ныцыя!
Змазаннем мы здабываем павінны
Шляхі да новага жыцця.*

1890

▶ ТРИБУНА Сёння за «трыбунай» «Б» пра сваё выданне распавядае рэдактар і выдавец альманаха «Гоман» паэт Мікола Трафімчук

Мікола ТРАФІМЧУК:

«ПРАЕКТЫ, ВАРТЫЯ ХХІ СТАГОДДЗЯ»

Год 1937... Год 2007... Іх аддзяляе сем дзесяцігоддзяў. Як бачым, зноў лічба 7. Здавалася б, шчаслівае супадзенне. Толькі нам, беларускім пісьменнікам, зразумелая гэтка «іронія лёсу». Як і семдзят гудоў таму, мы ў большасці сваёй пад «дамоклывым мячом» рэпрэсій.

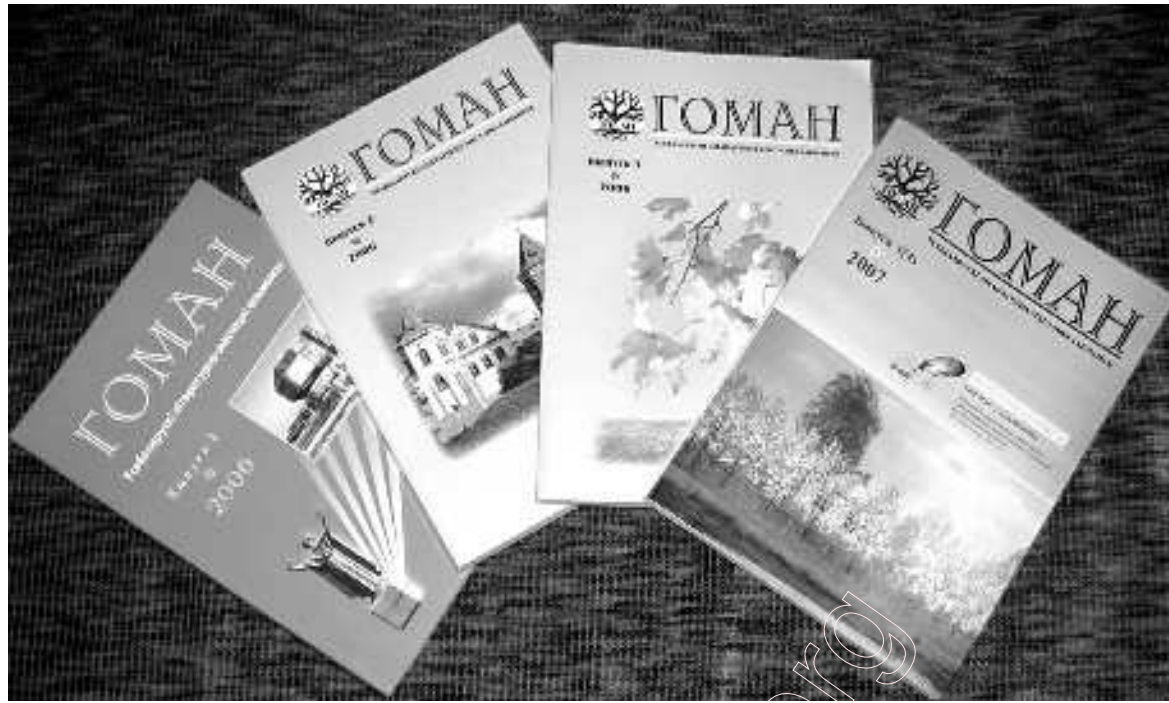
Уласная дзяржава — не чужая — патрабуе ад нас быць рабамі; свае — а не іншаземныя — чыноўнікі здзекуюцца з нас. Гэта так яны «дзячэць» за тое, што ў юнацтве іх выхоўвалі на лепшых літаратурна-мастацкіх узорах — творах Я. Купалы, М. Багдановіча, В. Быкава...

А на планеце ўжо дваццаць першае стагоддзе. У нашай, нарэшце, суверэннай Беларусі няма, на шчасце, ГУЛАГаў, але жыве яшчэ той жа дух непрымірымасці да гонару і іншадумства, які панавалі на адной постай частцы Зямлі ў мінулым стагоддзі. Жывучы, нягоднік, нягледзячы на тое, што мы заўжды яго выкрывалі ды кліямлілі.

Аднак заўсёды ў часіны такіх фізічных і псіхалагічна-маральных выпрабаванняў іншы дух — духвольнасці і высародства — загартоўваецца і найбольш актыўна працяляе сябе.

Пацверджаннем такіх высоў ёсць з'яўленне на апошнія некалькі гадоў пэўнай колькасці недзяржаўных літаратурна-мастацкіх выданняў. Гэта не што іншае, як экспрэсійная рэакцыя на захад чынавенства па скарачэнні-закрыцці выдавецтваў, газет, часопісаў. «Вывывайце, як жакаце!» — здаецца, такім быў кліч сучасных манкуртаў, кінуты ў адрас рупліўцаў нацыянальнай культуры. Ім, як быццам бы, і няўсім, што ў лобой цывілізаваанай краіне перш-наперш дзяржаўную падтрымку мае нацыянальная культура, а пасля ўжо ўсё астатняе...

Ну ды, як кажуць, Бог ім судзіць! Вывываць дык выкаваць! А між тым вядома, што ў супрацьпастаўленні камерцыялізаваанай вульгарнай масавай культуры нацыянальнай выйграе толькі апошняя — у ёй захоўваюцца ўласцівасці

элітарнасці: высакародства духу, узніскасць думак, чысціня і культура мовы... Гэта якраз і закліканы яшчэ раз пацвердзіць праекты, рэалізаваныя ў дзвюхмоўным літаратурна-мастацкім альманаху «Гоман» і беларускамоўным «часопісе ў альманаху» «Шматкроп'е».

Яшчэ на пачатку 90 гадоў мінулага стагоддзя некалькі прадпрыемальных журналістаў-выдаўцоў вырашылі выпускаць газету «Графман». Але калі пралічылі ўсе пласы-мінусы — не рызыкнудзі. І гэта пры тым, што выданне мелася выходзіць вялікім накладам і распаўсюджвацца па ўсёй постсавецкай прасторы. Была праведзена велізарная падрыхтоўчая работа, сабрана сотня, калі не больш, аўтараў, за кошт якіх павінен быў фінансавацца першы нумар газеты.

Мне давалося бачыць арыгінал-макет таго нумара... І па форме, і па змесце выданне мелася быць не толькі расійскамоўным, а, так бы мовіць, «прарасійскім» (нават назоў стылізаваўся пад шырока распаўсюджваную ў пачатку мінулага стагоддзя гарнітуру з цвёрдым знакамнапрыканцы). Я ўжо не кажу пра неадназначнасць самога назову: як-ніяк, слова «графман» заўсёды мела перавернуты з ног на галаву сэнс... Гэта быў цалкам камерцыяналы праект. З тае прычыны ён і не быў рэалізаваны: выдаўцы

разлічвалі не толькі на самаакупнасць, але і на добры прыбытак. Захады ж не былі беспадстаўнымі. Ужо тады выданне такога кшталту было запатрабавана, асабліва літаратарамі-пачаткоўцамі.

На жаль, выдавецкай справай я як прадпрыемальнік пачаў займацца толькі тады, калі піянеры яе добра «нагрэлі рукі», а нядаўна паўпустыя кнігарні ды кіёскі былі заваленыя кнігамі, газетамі, часопісамі на лобы густ. Прыбытку асаблівага я не меў, таму ідэя за кошт яго выдаваць так неабходны новы літаратурны часопіс ці альманах доўгі час не магла быць рэалізаванай.

Рызыкнудзі толькі ў 2005 годзе. Спачатку за свой кошт правёў рэкламную кампанію. Пасыпаліся лісты з вершамі, апавяданнямі, тэлефанаванні з усіх куткоў Беларусі. Вядома, памылкі быць не магло. Асабліва ў райцэнтрах, у вёсках творчыя людзі задыхаліся ад неразумення і абыхавых адносінаў да іхняй творчасці з боку чыноўнікаў і мясцовых выдаўцоў. А тут прапаноўваў друкваць іх творы, і не абы-дзе, а ў самой сталіцы! Людзей ужо не цікавілі ні ганарары, ні сума аплаты за свае публікацыі: за пятнаццаць год усё спасцігілі сутнасць «рычкавага сацыялізму».

Неўзабаве была створана рэдакцыйная калегія новага выдання,

якая і стала яго заснавальнікам. Першы выпуск літаратурна-мастацкага альманаха «Гоман» здолеў змясціць 170 імёнаў творцаў — паэтаў, празаікаў, эсэістаў, драматургаў, крытыкаў, публіцыстаў, мастакоў, кампазітараў — і ўразіў перш за ўсё сваёй непаўторнасцю. На яго з'яўленне адгукнуўся «ЛіМ». Сярод аўтараў панавала эйфарыя. Пазней, калі рыхтаваліся наступныя выпускі, сярод іх у розных кутках знайшлася шмат сапраўдных рупліўцаў-заўзятаў. Яны прапанавалі літаральна ўсё: і безліч здольных, невядомых дагэтуль аўтараў, і ахвяраванні, і ўсялякія паслугі па выпуску і папулярызаванні новага і такога змястоўнага альманаха.

А між тым сітуацыя ў літаратурным жыцці краіны хутка змянялася. Спачатку Грамадскае аб'яднанне «Саюз беларускіх пісьменнікаў» было пазбаўлена сваіх друкаваных органаў — утварыўся дзяржаўны «холдынг» «Літаратура і мастацтва». Далей — ужо афіцыйны падзел пісьменнікаў на «сваіх» і «чужых». Не за гарамі і той час, калі выданні, якія ўваходзяць у вышэйпамянёны холдынг, будуць друкваць толькі творы сяброў новага Грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі». Сябрам «старага Саюза», вядома, даводзіцца цяпер

клапаціцца пра сваё выданні, свае сувязі з грамадскасцю.

З другога боку, факт, што ў краіне існуюць дзве афіцыйна зарэгістраваныя творчыя арганізацыі, мае і вядомыя плюсы. Цяпер у пачаткоўца ці ў маладога літаратара, асабліва калі ён жыве на перыферыі і марыць друкавацца ў сталічных выданнях, больш шанцаў быць заўважаным. Нават калі адна з іх не па законе (!) пераследуецца, для некаторых гэта тым больш прывіляжна. Найбольш актыўныя з іх зразумелі, што «Гоман» — самае даступнае і галоўнае, своечасовае выданне, дзе іх заўважаць. Пры тым «платны» альманах — не часопіс, у якім за публікацыяй трэба пастаяць у чарзе нават таленавітаму. У «Гомане» кожны аўтар мае магчымасць друкавацца практычна кожны квартал. Многія і друкуюцца з выпуску ў выпуск. Вось чаму ў другі нумар альманаха трапіла ажно 270 аўтараў!

Вядома, у «Гомана» пакулы невядомы наклад — менш 300 асобнікаў. Гэта абумоўлена многімі прычынамі. Галоўныя з іх — неабходнасць змяніцца выдаткі пры мізэрным «самафінансаванні», а таксама магчымасць выходзіць без афіцыйнай рэгістрацыі. Альманах у большасці набываюць самі аўтары. Але няцяжка ўявіць, колькі прыхільнікаў-чытачоў у кожнага з іх. Паколькі выданне рэдкае, яно ў асноўным «ходзіць па руках», і рэклама, пасутнасці, яму не патрэбная. Тым не менш, у рэдакцыю ўсё часцей звяртаюцца чытачы і бібліятэчныя работнікі з пытаннем, дзе і як яго можна набыць.

Калі ўсё будзе добра, нам, безумоўна, з цягам часу давядзецца і рэгістравацца, і павышаць наклад, і больш практычна вырашаць пытанні фінансавання і самаакупнасці.

Але і цяперашні «Гоман» не застоўваецца на месцы. У цацёртвы, апошнім па часе выпуску «Гомана» рэалізаваны яшчэ адзін праект нашай рэдкалегіі — беларускамоўны часопіс «Шматкроп'е». Пакуль падвоклакай альманаха. «Часопіс ў альманаху» задуманы з перспектывай стаць адным з элітарных літаратурна-мастацкіх нацыянальных выданняў. Але толькі час пакажа, што яму наканава...»

▶ РЭТРАДРУК

3 ліста Льва Талстога цару Мікалаю II:

«Ласкавы брат!»

Такі зварот я палічыў найбольш дарэчным таму, што звяртаюся да вас у гэтым лісце не столькі як да цара, колькі як да чалавека... Траціна Расіі знаходзіцца ў становішчы ўзмоцненай аховы, гэта значыць па-за законам. Войска паліцьянтаў — відавочных і таемных — усё павялічваецца. Турмы, месцы высылкі і катаргі перапоўненыя <...> Цэнзура дайшла да недарэчнасцяў забарон, да якіх яна не даходзіла ў горшы час 40-х гадоў. Рэлігійныя ганенні ніколі не былі гэтак частыя і жорсткія, як зараз <...>

Усюды ў гарадах і фабрычных цэнтрах сканцэнтраваны войскі і высялаюцца з баявымі патронамі супраць народа. У шматлікіх месцах ужо былі братазабойчыя кровапраліцці, і ўсюды рыхтуюцца і непазбежна будуць новыя і яшчэ больш жорсткія <...>

Цары могуць быць і бывалі і каты і вар'яты, як Іван IV або Павел <...>

Вас, верагодна, прыводзіць у зман аб любові народа да самадзяржаўя і яго прадстаўніка — цара тое, што ўсюды пры сустрэчах вас у Маскве і іншых гарадах натоўп народа з крыкамі «ура» бягуць за вамі. Не верце таму, каб гэта было выразам адданасці да вас, — гэта натоўп цікаўных...

Часта ж гэтыя людзі, якіх вы прымаеце за выразнікаў народнай любові да вас, па сутнасці не што іншае, як паліцыйны сабраны і падстроены натоўп, які мусіць паказваць адданы вам народ...

Мерамі гвалту можна прыгнятаць народ, але нельга кіраваць ім <...>

Як ні вялікая ваша адказнасць за тых гады вашага валадарання, падчас якіх вы жакоце зрабіць шмат добрага і шмат злага, але яшчэ большая ваша адказнасць перад Богам за вашае жыццё тут, ад якой залежыць вашае вечнае жыццё і якое Бог даў вам не дзеля таго, каб учыняць усякага роду злыя справы <...>

16 студзеня 1902 г.»

3 ліста Барыса Мікуліча Сталіну:

«Тав. Сталін!»

Да Вас звяртаецца беларускі пісьменнік, у жыцці якога адбылося няшчасце, і цяпер яму ніхто не можа дапамагчы, акрамя Вас. З дзяцінства я марыў быць літаратарам, рыхтаваўся да цяжкай і адказнай працы <...> Але вось адбылася катастрофа. З вялікай групай беларускіх пісьменнікаў я быў арыштаваны і асуджаны за контр-рэвалюцыйную дзейнасць <...> Многа гадоў я правёў удалечыні ад радзімы, напісаў 150 заяў, у якіх прасіў перагледзець прыговор. У выніку

вярхсуд перад вайной вырашыў перагледзець маю справу, але пачалася вайна. <...> мая справа згублена, а аднавіць яе не ўяўляецца магчымым... «з прычынаў ваеннага часу». <...> Некалькі месяцаў назад я атрымаў магчымасць зноў стаць грамадзянінам. <...> Той-сёй з беларускіх літаратараў мяне падтрымаў, але... мяне не друкуюць. Рэч у тым, што па суду я пазбаўлены выбарчых правоў на пяць гадоў, і гэце абмежаванне стала перашкодай для маіх твораў. <...> Прашу Вас дапамагчы мне, таварыш Сталін, бо вельмі цяжка жыць без любімай справы.

11 красавіка 1947 г.»

21 (13)

ГРАМАДА

MERKAVANNE

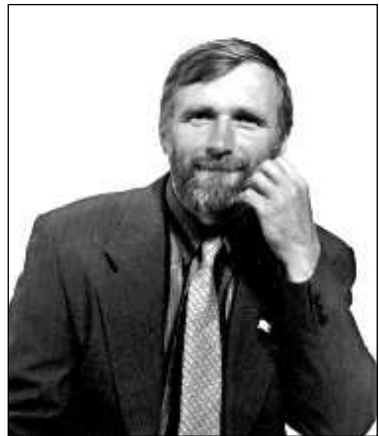
РАСКОЛЬНАЯ ПАЭМА

Язэп ПАЛЮБАТКА

Апошні падзел у пісьменніцкім асяроддзі ўвідавочкі паказвае, што беларускае грамадства працягвае дзяліцца па лініі «люблю – не люблю»... Калі гэтая хвароба ўжо ахапіла людзей творчасці, дык можна меркаваць, наколькі ўсе мы заражаныя вірусам «любаві–нелюбові» да першае асобы ў дзяржаве.

Людзей творчасці я параўноўваю з кошкамі: гуляюць, як хочучь. Толькі і яны дзеляцца на некалькі катэгорый: сіямскія з дзікім норавам; хатнія гарадскія, якія пазбаўлены геніталій і кіпцюроў ды адно й ведаюць: паесці смачна і паляжаць. Ёсць яшчэ вясковыя. Апошнія маюць свайго гаспадара, але мышы, пацукі ды дробную птушку для харчавання ловяць самі.

У пісьменніцкім асяроддзі спрадвеку існавалі групы ў па грамадскіх, творчых інтарэсах ды асабістай прыязнасці. Групу ў гэтых былі не трывалыя і існавалі непрацяглы час. Прыкладам таму – творчыя пісьменніцкія саюзы дваццатых гадоў мінулага стагоддзя, такія, як «Польмя», «Узвышша», «Маладняк» і іншыя. У трыццатых гадах таго ж стагоддзя савецка-сталінская ўлада паставі-

ла на мэце кіраванне ўсімі сферамі жыцця ў краіне, у тым ліку і творчасцю. Утвараецца Саюз савецкіх пісьменнікаў...

Сістэма ГУЛАГу скасіла ўсіх, хто прагнуў вольнасці, а новыя творцы з перасцярогі за сваё жыццё былі больш паслухмянымі. Тым болей, створаны Саюз усім, хто быў прылічаны да яго, даваў магчымасць зарабляць на хлеб, асабліва не беручы да ўвагі значнасць твора. У большасці ўсё пісалася на заказ сістэмы. Яна заказвала – яна і сплочвала выдаткі, а дакладней – стымулявала халуцтва.

Схема творчага гарэння была простая: напісаў некалькі дзесяткаў вершаў у гонар чарговага «вялікага», «скляпаў» кніжачку, выдаў яе ды атрымаў грошы. А ці будучь чытаць гэтую кніжку – творцу не цікавіла. Аднак і ў гэтым фармаце служэння дыктатуры не ўсе творцы ўладзе

пабеглі дагаджаць. Пэўна, гэта выцякае з псіхічных асаблівасцей першароднага чалавека, які нават у Эдэме – жыві вечна і ў поўным дастатку – паўстаў за права самому выбіраць свой лёс і будаваць сваё жыццё згодна са сваім разуменнем.

На Беларусі, пэўна, як і ва ўсіх саюзных рэспубліках савецкай імперыі, русіфікацыя зрабіла сваю справу. Тых, хто стаў сябрам Саюза пісьменнікаў, займелі магчымасць больш вольна друкаваць свае творы ў часопісах, выдаваць свае кнігі, зборы твораў. І чым натхненей ты лізаў боты высокім чыноўнікам ды славіў партыю, тым большы прыбытак давала літаратурная дзейнасць. Творы пісаліся, кнігі друкаваліся, ганары вышпчваліся. Канвее. «Шэрая» беларускамоўная літаратура ў кнігарнях не мела попытку. Яна пакрывалася пылам на паліцах бібліятэк. Праўда, тое датычыць не ўсіх беларускамоўных твораў. Сапраўдныя пісьменнікі і паэты былі запатрабаваныя. Нельга не ўспомніць, з якой хуткасцю разыходзіліся кнігі Васіля Быкава, Івана Мележа, Уладзіміра Караткевіча ды іншых. Але тым не менш: існавала табліца аб рангах, дакладней кажучы – зацверджаная ўладай ганарарная сістэма, і талент яна раўняла. Ганаровыя званні падтрымлівалі халуцтва і давалі іх уладальнікам значны прыбытак.

Попыт мае сапраўдная літаратура. Яна нікому не служыць,

тым болей уладзе. Творцы хочучь быць самастойнымі і незалежнымі. Толькі цяперашняй ўладзе гэта не да спадобы...

Творчая вольнасць засведчыла пра сябе пад час гарбачоўскай перабудовы. Тады паўстала Таварыства Вольных Літаратараў. Але тут, як і ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі, былі свае крытэрыі сяброўства. Тэвэзлаўскія творцы размяркоўвалі выключна між сабою сваю літаратурную ўзнагароду – паганскага «Вялеса». Наколькі дзейснае гэтае літаб'яднанне, зараз скажаць цяжка, але яно было першай спробай у гісторыі новай Беларусі прывучыць пісьменнікаў і паэтаў быць адказнымі за сваю творчасць.

Прага вольнасці некалькіх чалавек не змагла разбурыць манумент творчай арганізацыі савецкіх часоў. Толькі тут пачаў адбывацца раскол у саміх пісьменнікаў. Яны праглі вольнасці ды адначасова хацелі захаваць старую сістэму выдання сваіх твораў, іх распаўсюду, атрымання ганарару за незапатрабаваны чытачом творы, якія выдаўу не прыносяць прыбытку. І яшчэ... Паколькі большасць пісьменнікаў і паэтаў маглі напісаць тое, што не адпавядае цяперашняй дзяржаўнай ідэалагічнай палітыцы, то, адпаведна, уладам не мела сэнсу браць на сябе клопат утрымання літаратараў. Яна памкнулася абмежаваць сферу выдання і распаўсюду твораў беларускіх «вальнадумцаў» нашага часу. Адпаведна

зменшыць іх прыбыткі і сродкі для існавання. Таму ўзнікла вакол часопісаў «Крыніца», «Польмя», маёмасці арганізацыі, змены кіраўніцтва.

Вольга Іпатава на пасадзе кіраўніка Саюза зрабіла ўсё, каб згладзіць вострыя каліячворчыя вуглы творчых асобаў. Не апраўдаў намер уладаў на шчыльнае супрацоўніцтва з ім новы старшыня Алесь Пашкевіч. Нягледзячы на малады ўзrost, да яго гонару, у Саюзе пісьменнікаў былі захаваны здабытыя ў апошнія гады дэмакратычныя прынцыпы неўмяшальніцтва ў творчы працу.

Адназначна, надалей улада цяряпець такога свавольства не магла. Яна была зацікаўлена ў стварэнні ляльчай да яе творчай арганізацыі, бо да гэтага часу яна ўдала падзяліла на сваіх і чужых партыі, плены, рухі, буйныя грамадскія арганізацыі, што існуюць у межах РБ. А каб раскольніцкая палітыка не заглухла, неабходна шукаць новыя аб'екты. І, тым не менш, найбольш праўдападобнай, застаецца версія аб тым, што ўлады толькі падтрымалі ініцыятыву знізу. Шмат каму, хто пазбаўлены божага дару – таленту, хочацца, карыстаючыся пасведчаннем сябра Саюза, друкаваць напісанае імі паўсюдна ды мець ад таго прыбытак. Адным словам, вярнуцца да схемы савецкіх часоў: напісаў некалькі дзесяткаў вершаў у гонар «вялікага», «скляпаў» кніжачку, выдаў яе ды атрымаў грошы. А далей хоць твора не расці...

Улады былі радыя ініцыятывам стварэння кішэннага СП, якія захавалі служыць ёй, ды падтрымалі іх. А далей схема расколу простая, адпрацаваная не адзін год.

РЕАКЦЫЯ

ПАРАДОКСЫ І АНТЫНОМІ МЕТАФІЗІЧНАГА «РАЗБУРАЛЬНІКА ПАРЫЖУ»

Тацяна БАРЫСЮК

Акудовіч Вялянцін.

«Разбурыць Парыж». — Мн.: Выдавецтва «Логвінаў».

Перакананы нігіліст Акудовіч паўстаў на папалішчы Акудовіча-гуманіста. Як працяг акудовічаўскага «мяне няма» на грамадзянска-патрыятычным узроўні – «беларусаў трохі ёсць, а Беларусі няма...». Ёсць нацыянальная ўтопія – віртуальная Беларусь. І свядомы беларус апынаецца «ва ўнутранай эміграцыі адносна чужароднага яму соцуму». А ў наяўнай Беларусі, канстатуючы сп. Вялянцін, пануе «ідэалогія «каўбасы» і курсу долара, а не нацыянальнай культуры, мовы, незалежнасці...». І па-постмодэрнісцку прапаноўвае «згуляць у Беларускую Нацыянальную Дзяржаву». Відаць, буду мець рацыю, калі прапаную «мяне няма» сп. Вялянціна разглядаць як заканамерны вынік постмодэрновай канцэпцыі «смерці аўтара». Аўтар памёр, Акудовіча «няма», няхай жывуць чытачы гэтай кнігі і іх інтэрпрэтацыі (у тым ліку мая)!

Радуюць Акудовічавы экзістэнцыйны выбар і адданасць філасофска-літаратурнай працы, якой ён прысвячае свой час (а гэта выглядае сур'ёзнай, чым проста «хобі» ў эпоху тэхнакратычнай цывілізацыі). З кантэксту творчасці В. Акудовіча вынікае, што перавагу ён аддае не анталогічным, а экзістэнцыйным каштоўнасцям быцця, «дзе вядуць рэй патэмы выбару ў рэалізацыі патэнцыялу індывідуальнага «я»...

Сумніўным падаецца Акудовічава атаясамленне нацыянальнага міфу з казкай, сцвярдженне, што «разрыў паміж дыскурсамі міфа і рэальнасці па азначэнні непераадоўны», і вываду, што такое «царства міфаў» здзяціньвае дарослых, таталітарызуе-знерухомлівае іх свядомасць, адрывае яе ад рэальнай дынамічнай рэчаіснасці. Думаецца, што нашыя дарослыя міфалагізатары і міфалагізуючыя ў пераважнай большасці ўсведомляюць міф як ідэю для нацыянальнага адраджэння і цяжкасці, якія стварае амаль таталітарнае наяўнае быццё – каб пазбавіць беларусаў іх нацыянальнай адметнасці і не даць міфам адпаведна-аптымістычна

ўрэчаіснасці. Прыкладам, што лепшае жыццё магчыма, калі нацыянальны міф здзейснены і падмацаваны адносна высокаразвітай эканамікай краіны і яе дэмакратычным праўленнем, – жыццё нашых суседзяў: літоўцаў, палякаў... Наконт акудовічаўскага «...якая там «ісціна» ў літаратуры» таксама хацела б паспрачацца, прывёўшы як аргумент словы А.Разанава: «А пакуль па-ранейшаму беларускай філасофіі больш у беларускім мастацтве, у літаратуры, чым у самой філасофіі...».

В.Акудовіч выказаў шмат арыгінальных афарыстычных думак пра прычыну з'яўлення хрысціянства на нашых землях, пра неабходнасць адметнай паэтыкі як ідыястылю... Ён – майстар ідэйна-выяўленча-дакладных літаратурных партрэтаў сучаснікаў і інтэлектуальных эскізаў іх твораў. Так, С.Адамовіча ён вызначае як экстрэмальнага паэта, Ю.Барысевіча – як аўтара постмодэрновых эсэ, напоўненых «вайной цытат» і «шызапісьмом» інтэлектуальных гульняў.

В.Акудовіч акрэслівае канцэпт сталіцы як месца для рэалізацыі амбіцый ва ўніверсальным

маштабе, «трансляцыі ідэяў і падзеяў на ўвесь ёй падлеглы абсяг», сродку арганізацыі прасторы як цэлага. Хацелася б паспрачацца з В.Акудовічам у тым плане, што велічы асобы, якая жыве на перыферыі, тэарэтычна можа процістаяць велічы сталіцы. У сувязі з гэтым згадваюцца словы Максіма Танка: «Можна кружыць па свеце і яго не заўважаць, і можна, як Кант, працьць на адным месцы і змусіць увесць свет кружыцца вакол сябе. Усё залежыць ад таленту, ад кругабору, характару чалавека». Сам жа В.Акудовіч прапаноўвае сучаснаму чалавеку-правінцыялу наступны спосаб «віртуальнай» цэнтрацыі: «Цэнтр свету сёння ўсюды, дзе стаіць тэлевізар са спадарожнікавай антэнай і кампютар, падключаны да Інтэрнэту».

Да кожнай часткі эсэістычнага дышціху «Разбурыць Парыж», які даў назву кнізе, прыводзяцца эпиграфы з эга-эсэ «Столменасць Парыжам» Л.Дранько-Майсюка, з алегарычна-метафарычнай тэзай якога «Парыж хутка будзе разбурана» В.Акудовіч згаджаецца. Верагодна, тама Парыжу, яскрава асэнсаваная Л.Дранько-Майсюком, і падштурхнула В.Акудовіча

да далейшага яе разгляду, ужо з пазіцыі проціпастаўлення канцэптаў «сталіца» і «правінцыя». Варта нагадаць, што раней за В.Акудовіча заангажаваны «савецкасцю» У.Маякоўскі таксама па-свойму заклікаў «разбураць Парыж» у свядомасці яго суайчыннікаў-сучаснікаў: «Сягоння ж уставайце ўсё, / Разбурыўшы Парыж ад шпіляў і да нізу! / Хадзем! / Да нас! / Да нас, у СССР!» (верш «Парыж», пераклаў Максім Танк). Але У.Маякоўскі хваліваўся за імідж і рэпутацыю савецкай краіны, усе парыжскія вабноты здаваліся яму бруднымі і бутафорскімі, а В.Акудовіч дбае пра знішчэнне «псіхалогіі аўтсайдэрства» ў сучаснай Беларусі-правінцыі ў параўнанні са слаўтай Еўропай – цэнтрам грамадска-культурных падзей...

В.Акудовіч прызнаецца ў сваёй «заангажаванасці постмодэрнам» і абвясчае яго напрамкам XXI стагоддзя, першай посткрызіснай ідэалогіяй. Але... калі ў постмодэрнізме ёсць хоць невялікая частка «жаночага» (што заўсёды было стваральным, спачувальным і ахоўным), трэба спадзявацца, для сучаснай літаратуры яшчэ не ўсё страчана.

Тэкст друкуецца ў скароце.

ПАМЯЦЬ

З ЛІСТОУ ЯНКІ БРЫЛЯ ДА АЛЕСЯ БЕЛАКОЗА

«2. III. [19]93. Дарагі Аляс Мікалаевіч! Учора атрымаў Ваша пісьмо. Шчыра дзякую. Днямі адзін мой менскі знаёмы ездзіў у Беласток. Я папрасіў яго пацікавіцца там Віталем Жалезняковічам, пра якога ў 1975 годзе гаварыў мне варшаўскі знаёмы, адзін з цывільна-каталіцкіх святароў. Менчанін мой гаварыў з самым епіскапам Савай, потым атрымаў тэлефон святара Серафіма Жалезняковіча і пагутарыў з ім асабіста. Гэта малодшы брат Віталя і Паўла, ужо васьмідзесяцігадовы архімандрыт, настояцель Свята-Мікалаеўскага сабора. Пра Віталя Арсенавіча айцец Серафім раскажаў тое самае, што пісалі Вы, але сказаў, што Віталь быў вызвалены з лагера ў 1958 годзе, а памёр у 1970-м. У бліжэйшы час у мяне будзе магчымасць удакладніць гэтыя даты, а можа сёе-тое яшчэ, і тады я напішу Вам.

Такім чынам, мы ведаем пра трох братоў Жалезняковічаў, але дзе яшчэ два? Можа сыны Віталя Арсенавіча ведаюць. Пры нагодзе спытайце ў іх, калі ласка, — у мяне гэта не проста так цікава: хочацца ведаць пра гэтую сям'ю як найбольш. Дарэчы, у Паўла Асеневіча два сыны, Уладзімір і Віктар, абодва жывуць у Гародні, старэйшы, Валодзя, зрэдку піша мне, віншуе са святамі. Павел жаніўся позна, хлопцы яго маладыя, хутчэй за ўсё не шмат ведаюць з сямейнай гісторыі... <...> А Вы не хварэйце, — добрага Вам здароўя і светлага настрою.

Янка Брыль».

<...> Жалезняковіч Віталь Арсенавіч нарадзіўся 1 кастрычніка 1900 года ў в. Тульгавічы Рэчыцкага ўезда Мінскай губерні ў сям'і святара Арсена Язэпавіча Жалезняковіча. <...> У 1922 г. Віталь скончыў Віленскую духоўную семінарыю. Неўзабаве памёр бацька, пакінуўшы пецярку сына ў на старэйшага — Віталю.

6 жніўня Віталь Арсенавіч быў рукакладзены ў прэсвітэры Ярэміцкай царквы Гарадзенскай епархіі. У 1937-м за прапаганду беларускай мовы сярод прыхаджанаў пазабудлены прыходу.

Святара-патрыяэта маральна і матэрыяльна падтрымалі прыхаджане, грамадзкасць Гарадзеншчыны і духавенства ўсёй Заходняй Беларусі. У 1938 г. пратаіярэй Жалезняковіч быў прызначаны настояцелем Гудзевіцкай царквы Гарадзенскай епархіі. Тут айцец Віталь заслужыў вялікую павагу за міласэрнасць, працавітасць, за прыхільнасць да роднага слова, за спачуванне да пакрыўджаных. Вельмі часта выконваў трэбы бясплатна. А за пахаванне амаль ніколі не браў платы... Сына Змітрука паслаў вучыцца ў Віленскую беларускую гімназію...

У час нямецкай акупацыі <...> сын Змітрук у суседняй з Гудзевічамі вёсцы Вострава адчыніў школу, у якой працаваў бясплатна. <...> Партызаны хаваліся ў гумне святара Віталя Жалезняковіча.

У 1947 г. пратаіярэй Жалезняковіч прызначэцацця настояцелем Нікольскай царквы ў г. Ваўкавыску і благачынным Ваўкавыскай і Поразаўскай акругаў.

У 1951 г. органы МДБ арыштавалі айца Віталя і асудзілі да 25-гадовага зняволення ў сталінскіх лагерах смерці.

На допытах трымаўся мужна. Аднак пасля двухтыднёвых катаванняў без сну экз Віталь Жалезняковіч сказаў:

— Пішыце, што хочаце. Падпішу.

У зняволенні Жалезняковіч будаваў Мінскі трактарны завод, карчоваў лес Марыйскай аўтаномнай вобласці. Дапамагаў слабым у працы. Дзяліўся апошняй пайкай хлеба. Усіх падтрымліваў маральна.

Пасля лагераў у 1954 г. яму было забаронена заставацца на Беларусі.

З 15 снежня 1954-га пратаіярэй Жалезняковіч быў настояцелем Пакроўскага храма ў г. Апочка Пскоўскай вобласці. У Апочцы Віталь быў узнагароджаны ордэнам Святога князя Уладзіміра трэцяй ступені.

Памёр святар Жалезняковіч 5 кастрычніка 1974 года. Пахаваны ў г. Апочка побач з магілай сваёй жонкі Аксені. <...>

Аляс Белакоз».

«Дарагі Аляс Мікалаевіч! Дзякуй за пісьмо, цікавыя матэрыялы і прывязнае стаўленне да мяне. Я заходзіў у «Наша слова», гаварыў з Ялугіным пра прысланае Вамі, і ён згадзіўся са мною, што гэта важна — расказаць, як выхаваны віленскай беларускай гімназіі не толькі самі выходзілі з яе патрыяты, але і ўплывам сваім дапамагалі моладзі родных мясцін у станаўленні нацыянальнай свядомасці. <...>

Напісанае Вамі пра айца Віталя Жалезняковіча збянтэжыла мяне. Я сябраваў з яго малодшым братам Паўлам, пра якога пісаў двойчы — 1956 годзе (нарэ «Сэрца камуніста», дарэчы, названы так у рэдакцыі, пакуль я хварэў) і ў нашы дні, што ёсць у «Полымі» № 12 за мінулы год у нарысе «Заказ і просьба». Там я пішу, што ў 1975 годзе ў Варшаве адзін з дзедзю каталіцкага аб'яднання «Пакс» гаварыў мне, што ён добра знаёмы з біскупам Віталем Жалезняковічам, які працуе ў Беластоку. Пазней я спытаўся ў пазта Алеся Барскага, якога Вы, думаю, ведаеце, як беластатчаніна, і ён падцвердзіў гэта, але з папраўкай: не епіскап айцец Віталь, а архімандрыт. Пісаў пра гэтага патрыята і мой сябар Уладзімір Калеснік у сваёй кнізе «Лёсам пазнае» (стар.257–259). Апроч нас сям'ю Жалезняковічаў ведаюць іншыя. І ніхто з нас не пачуў, што а. Віталь быў асуджаны, тым больш ажно на 25 гадоў... Па прастай логіцы таго часу, ці ж мог бы яго брат Павел, хоць ён і лічыўся героем рэвалюцыйнага падполля ў былой Заходняй Беларусі, займаць такія пасады — першага сакратара райкома ажно ў трох раёнах, быць членам ЦК КПБ, удзельнічаць ва ўсесаюзных з'ездах, атрымліваць высокія ўзнагароды?... Ці можа было наогул захаваць такое ў таямніцы?... Вы заінтрыгавалі мяне «насісам маскоўскай епархіі» — ці не магло быць супадзення якога ў прозвішчах розных людзей?..

Добра вядома ў нас на Меншчыне, што ўвосені 1939 года браты Віталь і Павел сустракаліся. Ну, а пра яго, айца Віталя, добра ўспамінаюць і сёння. Я з ім не быў знаёмы, нават ніколі не бачыў яго, хоць мае Загора ад Ярэмічаў толькі шэсць кіламетраў. Ён сябраваў з маім сябрам Алесем Міцюлем, ад якога я таксама чуў перад вайной і ў гады акупацыі нямала добрага. Словам, Аляс Мікалаевіч, я збянтэжаны тым, што Вы пісалі, і вельмі хацеў бы адпаведна яснасці...

Чакаю Вашага адказу наконт таго, што будзем прапановаў «Нашаму слову», а таксама трохі больш пра старэйшага Жалезняковіча. Дарэчы, летась я быў у Ярэмічах і каля просценька прыгожай царквы пастаяў каля магілы іхняга бацькі...

Восенню 1965 года з Караткевічам і Барадзіным быў у Шчучыне, выступаў там у школе, дзе беларускую мову і літаратуру вяла — ці не Зоя Аляксандраўна Глаз, сімпатычная жанчына з адной вёскі з Міхасём Васільком? На сорах мой, я забыўся?..

Усяго Вам добрага, паважаны Аляс Мікалаевіч!

Янка Брыль».

РЭЦЭНЗІЯ

«ТРЫШЧАН» ВЯРНУЎСЯ НА РАДЗІМУ

Аляс БРАЗГУНОЎ

Biłoruski Tristan = Беларускі Трышчан: Факсімільнае выданне. — Wrocław: Kolegium Europy Wschodniej im. J. Nowaka-Jeziorańskiego, 2007.

Ва Уроцлаве ў межах IV Фэсту Беларускай Культуры адбылася прэзентацыя факсімільнага выдання выдатнага помніка перакладной беларускай літаратуры XVI ст. — рыцарскага рамана «Трышчан». Адметна, што гэта першае выданне такога кшталту, падрыхтаванае беларускімі навукоўцамі-медывістамі. Акрамя самай каштоўнай часткі — факсімільнага ўзнаўлення помніка — у зборніку змешчана зробленае А. Бразгуновым расчытанне рукапісу (з каментаром) і пераклад рамана на сучасную беларускую мову, а таксама арфаграфічна-арфаэпічная адаптацыя твора Н. Старавойтавай.

Надзвычай цікавая гісторыя помніка. У 1842 г. вядомы расійска-ўкраінскі славіст Восіп Бадзянскі, разбіраючы старажытныя паперы ў Пазнанскай публічнай бібліятэцы, выявіў сярод іх аб'ёмісты рукапіс. У ім былі «Аповесць пра Трышчана», «Аповесць пра Баву» і «Гісторыя пра Атылу, караля Угорскага», а таксама «Летапіс Вялікага княства Літоўскага і Жамойцкага», які сёння ўважаецца за тыповы спіс другога беларуска-літоўскага летапіснага зводу поўнай рэдакцыі і вядомы як летапіс Рачынскага. Напрыканцы летапісу пад 1545–1548 гг. змешчана невялікая «Аповесць пра Жыгімонта і Барбару Радзівіл», адзіны з ацалелых да нашых дзён узор арыгінальнай беларускай рыцарскай літаратуры. Рэшту зборніка складаюць разнастайныя запісы прыватнага характару сям'і Уніхоўскіх, якая захоўвала рукапіс каля 80 гадоў.

Пачатак філалагічнаму вывучэнню зборніка паклаў у 1886 г. прафесар А. Брукнер, падаўшы ў сваёй знакамітай працы (гл.: Bruckner A. Ein weissrussische Codex miscellaneus der Grafflich-Raczynski'schen Bibliothek in Posen. // ASPh. № 9. Berlin, 1886. — Bd. 345–391.) апісанне манускрыпта, яго палеаграфічны характарыстыку лінгвістычных асаблівасцяў. Першае ж выданне тэкстаў твораў звязана з постапцю акадэміка Імператарскай акадэміі навук у Пецярбургу А. М. Весаўскага. Яго даследчыца праца, прысвечаная Пазнанскаму зборніку, і да сёння застаецца ў многім непераўзыхажнай. вывучэнне сямейных запісаў Уніхоўскіх дало вучонаму магчымасць свярдаць, што зборнік узнік каля 1580 г., а да Уніхоўскіх патрапіў у 1598 г., у выніку аднае з выправаў Рыгора Паўлавіча Уніхоўскага ў Вільню. У сваім лісце да А. Весаўскага расійскі літаратуразнаўца Пта-

Малюнак Арлена Кашкурэвіча

шыцкі піша наступнае: «У тыя гады (1594–1599) вялікакняская канцелярыя занятая была перапісаннем актавых кніг па распараджэнні канцлера Льва Сапегі... Кнігі перапісаны тым жа канцелярскім почырмак, што і пазнанскі рукапіс... Мяркую, што рукапіс перапісаны якім-небудзь канцелярскім пісарам (дзякам)... Ды і сам Рыгор быў на маці (народж. Трызна) у свяцтве... са знакамітым канцлерам Львом Сапегам, які па абавязках слонімскага староства нярэдка бываў па суседстве з Уніхоўскім. Пры тагачасных моцных сямейных адносінах стасункі паміж імі маглі быць даволі цеснымі».

Пасля сям'і Уніхоўскіх уладальнікамі манускрыпта, хутчэй за ўсё, былі Радзівілы, на што ўказваюць пазнакі ў рукапісе пра знаходжанне зборніка ў пэўны час у Нясвіжскай бібліятэцы. прафесар А. Мальдзіс у кнізе «І ажываюць спадчыны старонкі: Выбранае» (Мн., 1994, с. 109) апісвае, як гэты зборнік быў выкрадзены з Радзівілаўскай бібліятэкі: «Цяпер ужо ведаю, якім чынам Тытус Дзяўльскі набыў 96 рэдкіх рукапісаў з радзівілаўскай калекцыі. У 1822 годзе К. Квяткоўскі, нясвіжскі бібліятэкар, украў іх, а затым прадаў за 2000 талераў (12 тысяч злотых) пазнанскаму магнату». Сярод скрадзеных рарытэтаў аказаўся і рукапіс, вядомы цяпер як Пазнанскі зборнік. Там, у Познані, у 1842 г. яго і знайшоў Восіп Бадзянскі, там ён і захоўваецца да нашага часу.

У 1966 г. беларускі «Трышчан» у перакладзе на сербскую мову быў выдадзены ў Белградзе (перавыдадзены ў 1988 г.), сталіцы

цяперашняй Сербіі, праз якую, як лічыцца, і трапіў у Беларусь у XVI ст. італьянскі раман пра Трыстана.

З публікацыяй, як было прынята казаць раней, саюзнага маштабу, можна назваць толькі старабеларускі тэкст «Повести о Трыстане и Изольде» (выдав. падрыхт. А. Міхайлава. — М., 1976, с.384–474) побач з іншымі еўрапейскімі варыянтамі і рэдакцыямі твора. Тэкст, падрыхтаваны Т. Суднік, як указвае сама даследчыца, па рукапісе, утрымлівае, аднак, тыя самыя памылкі, што і выданне А. Весаўскага (1888).

Старабеларускі тэкст «Трышчана» з паралельным перакладам на італьянскую мову — «Il Tristano Biancorosso» — выдадзены ў 1983 г. у Фларэнцыі італьянскай славісткай Э. Згамбацы.

У 1988 г. у Нью-Йорку даследчыцай Беларускага Інстытута Навукі і Мастацтва Зорай Кіпель у прэстыжнай серыі «Garland Library of Medieval Literature» «Трышчан» з'явіўся ў перакладзе на англійскую мову.

Новае ж выданне 2007 года, ажыццэўленае ў межах праекта «Беларуская выдавецкая праграма» і прафінансаванае Міністэрствам замежных спраў Рэспублікі Польшча, упершыню дзавольна шырокаму колу навукоўцаў і звычайных чытачоў на ўласныя вочы ўбачыць адну з пярлінаў сярэднявечнай беларускай культуры — твор, сам факт перакладу якога ў «залатым веку» нашай гісторыі сведчыць пра глыбокі еўрапейскі карані і выгокі нашай нацыі і яе культуры.

▶ ЛІТЗАМЕЖЖА

Споўнілася 145 гадоў са дня закладкі Свята-Уладзімірскага сабора ў Кіеве ў гонар 900-годдзя Хрышчэння Русі.

Будаваўся нацыянальны храм 44 гады, распісваўся 10 гадоў пад кіраўніцтвам прафесара мастацтваў Адрыяна Віктаравіча Прахава выбітнымі мастакамі XIX стагоддзя Віктарам і Апалінарыем Васняковымі, Міхаілам Врубелем, Міхаілам Несперавым, Паўлам і Аляксандрам Свядомскімі, Вільгельмам Катарбанскім, прадстаўнікамі Кіеўскай мастацкай школы Мікалая Мурашкі: Н. Пімоненка, З. Кастэнка, А. Мамантавым, У. Замірайло.

У сувязі з гэтай значнай датай Інстытут сацыяльнай памяці Акадэміі вайсковых навук правёў у Маскве ў Культурным цэнтры Украіны прэзентацыю толькі што выданага ўнікальнай кнігі расійскага пісьменніка У. Л. Кігна-Дзядлова (1856–1908) «Кіеўскі Уладзімірскі сабор і яго мастацкі творцы». Кожны ўдзельнік прэзентацыі атрымаў кнігу ў падарунак.

З’яўляючыся літаратурным помнікам рускага мастацтва, гэтая кніга апошні раз выдавалася ў Расіі ў 1901 годзе. Аўтар Уладзімір Людвігавіч Кігн (Дзядлоў — літаратурны псеўданім) — практычна невядомы сучаснікам пісьменнік, вучань І. Тургенева, літаратурны крытык, папличнік А. Чэхава, біёграф У. Васнядова, мастацтвазнаўца, падарожнік і дзяржаўны службовец Міністэрства ўнутраных спраў Расіі канца XIX — пачатку XX ст. Твор уваходзіць у пералік рэкамендуемых да чытання прац пры вывучэнні гісторыі мастацтвазнаўства і праваслава. Згаданне гэтай кнігі сустракаецца на сайтах шматлікіх адукацыйных устаноў, прычым не толькі Расіі, Украіны, Беларусі і Казахстана, але і іншых дзяржаў свету, у прыватнасці, Нямеччыны і Італіі.

Трыццаць тысяч украінскіх грыўнаў (каля 6 000 даляраў) атрымае за лепшы твор года лаўрэат новастворанай літаратурнай прэміі Нацыянальнага саюза пісьменнікаў Украіны (НСПУ) і Фонда Эрнэста і Наталлі Гуляк (Аўстралія). Прэмія НСПУ прысуджаецца аўтарам за высокамастацкія творы (проза, паэзія, публіцыстыка, крытыка), апублікаваныя на працягу года і якія сталі яркімі, самабытнымі і рэзананснымі з’явамі ўкраінскай літаратуры. Лаўрэатаў прэміі штогод вызначае Камітэт у складзе 13 чалавек з ліку вядомых і аўтарытэтных пісьменнікаў, крытыкаў, выдаўцоў Украіны. Рашэнне Камітэту зацвярджае Прэзідыя НСПУ. Вызначэнне лаўрэата будзе адбывацца на працягу Шаўчэнкаўскага свята «В сім’і вольнай, новай», а ўручэнне прэміі — 22 траўня ў тым месцы Украіны, дзе будзе ўшаноўвацца памяць Кабзара. Новая прэмія бачыцца альтэрнатывай Нацыянальнай (дзяржаўнай) прэміі ў галіне літаратуры.

Уліпені 2007 г. Дабрачынны фонд імя Астаф’ева правёў апытанне сярод літаратараў Сібіры: хто лепшы сібірскі пісьменнік? У апытанні прынялі ўдзел не толькі пісьменнікі, але і бібліятэкары, журналісты, філолагі Краснаярска, Краснаярскага краю, а таксама Пермь, Омск, Навасібірск, Томск. Паняцце «сібірскі пісьменнік» удзельнікі апытання тлумачылі максімальна шырока: гэта мог быць сібірак па месцы нараджэння або сібірак па духу. Першае месца ўпэўнена заняў Віктар Пятровіч Астаф’еў, другое — Валентын Распуцін. Цікава, што ў агульным спісе «сібіракоў» патрапіў А. С. Пушкін, а таксама нобелеўскі лаўрэат Габрыэль Гарсія Маркес.

Вельмі добры «Добры малы» — менавіта так завуць незвычайны часопіс, які выходзіць у Екацярынбурзе, бо яго рэдакцыя ўважлівая і добрая да ўсіх, хто прыносіць сюды свае рукапісы. Няпроста апублікавацца ў часопісах «гаўстунах» аўтарам-пачаткоўцам і літаратарам-аматарам; «Добры малы» стаў стартвай пляцоўкай для выхаду да чытача шматлікім паэтам і празаікам. «Першая пяцігодка выкананая!» — прызнаўся на юбілейнай спрэчцы-чайванні Вілен Фельдман, галоўны рэдактар «Добрага малога», які аддае на яго існаванне сваю творчую ініцыятыву і... пенсію.

Расійскі паэт і перакладнік Сяргей Главюк узнагароджаны медалем Рускай праваслаўнай царквы Святога Вернага князя Данііла Маскоўскага.

Гэтай узнагароды ён удастоены за падрыхтоўку і ўдзел у святкаванні Дзён славянскага пісьменства і культуры ў 2002–2006 гадах.

На радзіме Гаўрылы Дзяржавіна, у горадзе Лаішава (Рэспубліка Татарстан), адзначылі чарговы дзень нараджэння паэта. Цэнтральнай падзеяй свята стала ўручэнне літаратурнай прэміі імя Дзяржавіна. Прэмія ператварылася ў рэспубліканскую, вырас і яе памер — з пяці да трыццаці тысячаў расійскіх рублёў. Лаўрэатамі прэміі сталі казанскі паэт і перакладнік Мікалай Бяляеў (за кнігу новых вершаў і перакладаў з татарскага «Памятаю. Чую. Кахаю») і паэтка Вольга Левадная (за кнігу «З крыку птушак растуць успаміны»).

Ашчадбанк Расіі прыступіў да рэалізацыі памятных срэбных манет, прысвечаных «Прыгодам Шэрлака Холмса і доктара Ватсана». Першая манета серыі прысвечаная галоўнаму герою Шэрлаку Холмсу. На адвароце манеты — Шэрлак Холмс у асобе Васілія Ліванава. Астатнія тры манеты прысвечаныя фільмам «Скарбы Агры», «Сабака Баскервіляў» і «Смяротная сутычка». На ўсіх манетах прысутнічаюць Шэрлак Холмс і доктар Ватсан, а таксама міс Хадсан, сэр Генры Баскервіль, прафесар Джэймс Марыярці.

VI фестываль «Восень у Міхайлаўскім», які адбудзецца 17–20 верасня 2007 года, пройдзе ў рамках «Года чытання на Пскоўшчыне» і будзе міжнародным. Яго мэты: азначэнне стратэгіі далейшай працы па прапагандзе кнігі і рэалізацыі нацыянальнай праграмы падтрымкі і развіцця чытання ў Расіі; удасканаленне механізму і істытуцыйнальнай сістэмы чытання, арганізацыйнага забеспячэння гэтай дзейнасці; укараненне найбольш прасяковых федэральных і рэгіянальных праектаў і праграм у культурную практыку рэгіёнаў; перадача досведу Расіі прафесійнай міжнароднай супольнасці і кансалідацыя расійскіх ды замежных адмыслоўцаў і даследнікаў чытання. Мерапрыемствы будуць праходзіць у Пскове і ў Пушкінскіх Гарах.

Віктар Юшчанка: «КУДЫ ПАДЗЕЛАСЯ БЕЛАРУСКАЯ МОВА?»

20 жніўня прэзідэнт Украіны Віктар Юшчанка наладзіў у Кіеве прэсавую канферэнцыю з нагоды маючых адбыцца 30 верасня выбараў у Вярхоўную Раду.

Прэзідэнт надзвычай крытычна выказаўся наконт некаторых папулісцкіх блізарукіх ініцыятыў Партыі рэгіёнаў пад ачолам прэм’ер-міністра Украіны Віктара Януковіча. Віктар Юшчанка выступіў катэгарычна супраць прапановы «рэгіёнаў» надаць расійскай

мове статус другой дзяржаўнай. У якасці адмоўнага прыкладу наступстваў падобнага прэзідэнт Украіны назваў Беларусь.

— Спекуляцыі на тэмы мовы, — адзначыў В. Юшчанка, — гэта таксама праца супраць Украіны. Мне сёння хочацца спытаць: куды падзелася ірландская мова? Куды падзелася беларуская мова? Куды падзеліся дзесяткі моў, дзяржавы якіх пайшлі па той формуле, якую нам сёння сёй-той навязвае? Я перакананы, што гэта не палітыка Украіны, а спекуляцыя, на якіх хтосьці яшчэ можа зарабляць палітычныя дывідэнты. Я выступаю супраць гэтага.

Наш. кар.

▶ ДАТА

«Зноў прыляцеў да сяброў — і таму настрой радасны». Найдзен Вылчав і Ніл Гілевіч у аэрапорце «Мінск-2», 1982 г.

30 жніўня споўнілася 80 гадоў вядомаму балгарскаму пісьменніку, перакладчыку беларускай літаратуры, ганароваму сябру Саюза беларускіх пісьменнікаў Найдзену Вылчаву. «Літаратурная Беларусь» віншуе літаратурнага патрыярха з высокай датай і далучаецца да паслання ягонага сябра і калегі народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча.

НІЛ ГІЛЕВІЧ

Як у храме Дзевы Прасвятой Прычашчаўся і віном і хлебам.

Лік Балгары з глыбі вачэй Мне тады явіла баба Неда — Матухна твая... Каб балочэй Роднае мяне карала неба.

Балочэй! За тое, што не быў Бацькаўшчыны абаронцам годным.

Прысягаў: люблю. А што зрабіў, Каб навекі край мой стаў свабодным?

ЮБІЛЕЙНАЕ ПАСЛАННЕ НАЙДЗЕНУ ВЫЛЧАВУ, БАЛГАРСКАМУ ПАЭТУ І ПЕРАКЛАДЧЫКУ, ВЯЛІКАМУ СЯБРУ БЕЛАРУСІ І БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Дзе ты ёсць цяпер, мой друг і брат? Можна, у сваёй Малой Братніцы — Там, дзе восемдзсят год назад Бог судзіў табе на свет з’явіцца?

Там, на той сядзібе ўскрай шашы, Што разбежыста імкне паўз вокны,

Дзе з балгарскай верай у душы Ты ўжываўся ў жорсткі век грымотны.

Там, дзе ўпершыню і назаўжды Зразумеў ты ісціну ад Бога: Чалавек ёсць чалавек тады, Калі існы дух яго — Свабода.

Гэта памаглі табе спазнаць Боцеў, Вазаў, Явараў, Вапцараў, Як, заседзеўшыся дапазна, Цалаваў ты крылы іхніх мараў...

Гэта там, шчаслівы бацька, там, Асягнуўшы продкаў моц і сілу, Напісаў ты Запавет сынам — Уладзіміру і Самуілу:

«Заклінаю вас: Не будзьце хілымі! І пад небам роднай стараны Толькі Перад брацкімі магіламі На калені падаіце, сыны!» Як сваё — твой кліч я зноў і зноў Паўтараю: «Дзеці, не пасмейце На калені падаць перад злом! Бо адрыне Маці і па смерці!»

На сядзібе той, у хаце той Я гасціў не раз, было й з начлегам,

Стаў такім, як твой: ад нічыйёй «Дабрадзеіскай» волі не залежны, І з любой людской далечынёй Мірам і любоўю быў сумежны.

І любоўю... О, мой пабрацім! Як і ты, з любові я не выбыў. Нават трохі ганаруся тым, Што спрычыніў твой любоўны выбар,

Што пасобіў далучыць цябе — Дар твой светлы, позірк галубіны

Да паўсталага ў тузе-журбе Слова вешчага майёй краіны.

Больш ужо, як паўжыцыя свайго, За Дунай, у засень стром балканскіх, Ты нясеш нятленны дух яго Да разнасьцежаных сэрц балгарскіх.

І чаруеш душы землякоў — Як сваім уласным. Дай жа Божы гадкоў Думы братнія яднаць прыгожа!

Пані Мінцы — мой паклон, на ўсім. Ах, калі б вы з ёй маглі пабачыць Здравец ваш на лецішчы майм! Як разросся!.. Штось і гэта значыць.*

* Здравец (балг.) — дзікая герань.

2007, жнівень

▶ MEMORIA

ПАМЕРЛА
ГАЛІНА
ВОЙЦІК

13 жніўня на 81-м годзе жыцця адышла ў іншы свет вядомая беларуская дзяячка, літаратар Галіна Войцік.

Яна нарадзілася 1 ліпеня 1927 г. у сям'і Антона Войціка (беларускага літаратара, рэдактара газет, вязня польскіх турмаў) і легендарнай Зоські Верас. Галіна Войцік вучылася ў Віленскай беларускай гімназіі, Віленскім універсітэце. Закончыла аспірантуру пры Інстытуце замежных моў у Маскве, абараніла кандыдацкую дысертацыю. Выкладала нямецкую мову ў Віленскім педінстытуце, працавала на беларускай кафедры Віленскага педуніверсітэта. Сёлета па рэкамендацыі Віленскага аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў Галіна Войцік стала чальцом гэтай старэйшай творчай арганізацыі.

Галіна Войцік стварыла кніжную серыю «Партрэтаў віленчукоў» пра знакамітых беларускіх дзеячоў, у тым ліку і пра свайго мужа Лявона Луцкевіча, якога яна перажыла роўна на 10 гадоў.

▶ КОНКУРС

«АДЗІН ДЗЕНЬ У БНР-2008»

Гісторыя склалася іначай: Беларуская Народная Рэспубліка перамагла ў 1918 годзе. Краіна рыхтуецца да 90-х угодкаў Дня Волі. Дзеянне адбываецца ў першыя тры месяцы 2008 года...

Чакаем вашыя творы жанру свабоднай мары — рамана, апаваданне, гістарычная манаграфія, падарожныя нататкі, хроніка, дзённік, рэпартаж — без абмежаванняў, па-беларуску.

Творы ў электронным фармаце дасылайце на адрас svaboda@rferl.org да 15 снежня 2007 году.

Найлепшыя творы прагучаць у эфіры і будуць апублікаваныя ў выдавецкай серыі «Бібліятэка Свабоды. XXI стагоддзе».

Журы: Уладзімер Арлоў, пісьменнік, Аляксандар Лукашук, дырэктар Беларускай службы Радыё Свабода, сябра Рады БНР, Уладзімер Някляеў, старшыня Беларускага ПЭН-Цэнтру, Алесь Пашкевіч, старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў, Сяргей Шупа, укладальнік двухтомніка «Архівы БНР».

рыжаваць Хрыста, і той дажыў бы да сівых валасоў. Ці што было б, калі б нямецкі генеральны штаб не арганізаваў пераезд Леніна са Швейцарыі ў Фінляндыю. Мы хочам з дапамогай гэтага конкурсу паспрабаваць уявіць, як выглядаў бы свет, калі б справа БНР перамагла.

Мы не заклікаем аўтараў працаваць у жанры ўтопіі, апісваць ідэальнае грамадства ў традыцыі Платона ці Томаса Мора. «Утопія» па-грэцку азначае «месца, якога няма», а БНР мела і ў пэўным сэнсе мае месца быць. У чыста літаратурнаўчым сэнсе хутчэй мы маем на мэце гетэратопію — месца, у якім пераплятаюцца рэальныя і прыдуманія магчымасці. Але рэч не ў тэрміналогіі.

— іншымі словамі, гэта назіральная асоба, якая бачыць свет праз рэальныя дэталі. Таму было цікава чытаць, таму твор меў такі розгалас.

Гэта можа быць рамана, хроніка, дзённік, перапіска — жанр свабоднай мары не прадугледжвае абмежаванняў. Але адно пажаданне ўсё ж варта выказаць — нават у жанры «фэнтэзі» трэба пісаць так, каб можна было паверыць, што гэты дзень аўтар пражыў у БНР. Якія газеты там выходзяць, як называюцца вуліцы, што ідзе ў тэатры, якая валюта, што за прэзідэнт стаіць на чале, які від спорту самы папулярны, ці ёсць атамныя электрастанцыі ці свая ядзерная бомба? Таксама цікава, як спецыялісты ў палітычнай гісторыі XX стагоддзя сканструявалі б рэальную геапалітычную прастору, у якой БНР магла б выжыць — што адбываецца на ўсходзе, што на захадзе, што замест Еўразвязу?..

Ідэальнае, але, спадзяемся, не ўтапічнае спадзяванне: напісаць так, каб можна было паверыць аўтару — БНР жыве.

Жадаем поспеху!

РЭАЛІЗМ
У ЖАНРЫ
СВАБОДНАЙ
МАРЫ

Аляксандар ЛУКАШУК

Юбілей БНР — добрая нагода памарыць на тэму, як магло б быць.

Новы конкурс «Свабоды» прымеркаваны да 90-годдзя Беларускай Народнай Рэспублікі. Гэтае свята ў наступным сакавіку будзе адзначацца беларусамі ўсяго свету: пройдуць канферэнцыі, сходы, канцэрты, дэманстрацыі, і «Свабода» будзе пра ўсё гэта абавязкова раскажаць. Але таксама — звашай дапамогай — мы паспрабуем раскажаць пра тое, як магло б быць.

Такі падыход папулярны ў свеце — і не толькі ў мастацкай літаратуры. Альтэрнатыў-

ныя варыянты гісторыі — тэма сур'ёзных даследаванняў. І ў Амерыцы, і ў Еўропе папулярнасцю карыстаюцца кнігі выдавецкай серыі «Што, калі б?» — зборнікі артыкулаў аўтарытэтных гісторыкаў, дзе яны спрабуюць уявіць, што было б, калі б, напрыклад, Пілат настойваў на сваім і не даў ук-

Знакаміты твор Томаса Мора мае падзаглавак: «Залатая кніга, наколькі карысная, настолькі ж забаўляльная». Павінна быць цікава. Дарэчы, прозвішча галоўнага героя Мора, які раскажа пра востраў Утопія, у перакладзе з грэцкай азначае «дасведчаны ў дробным, у нязначных рэчах»

ПАВАЖАНЫЯ СЯБРЫ!

Калі вы і надалей хочаце чытаць выпускі «ЛІТАРАТУРНАЙ БЕЛАРУСІ», вам неабходна зрабіць папярэднюю перадаплату на «НОВЫ ЧАС» (бланкі квіткаў друкуюцца ў газеце).

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» у такім фармаце (16 старонак) будзе з'яўляцца штомесяц у апошнюю пятніцу.

Пры жаданні вы можаце аформіць падпіску толькі на асобныя нумары з літаратурным выпускам.

Кошт аднаго нумара газеты — 500 рублёў.

Да сустрэчы!

▶ АКЦЫЯ

«БУДЗЬМА РАЗАМ!»

Грамадскае аб'яднанне «Саюз беларускіх пісьменнікаў» распачынае акцыю «Будзьма разам!» і запрашае да супрацы ўсе зацікаўленыя культурніцкія арганізацыі, аб'яднанні, установы, гурткі. Мэта акцыі — выяўленне ў рэгіёнах краіны маладых талентаў, творчай, інтэлектуальнай, маральнай ды арганізацыйнай дапамога ім.

Мы заклікаем адгукнуцца кіраўнікоў літаратурных аб'яднанняў універсітэтаў, гімназій і школ усіх рэгіёнаў Беларусі, а таксама маладых пачаткоўцаў. Дасылайце свае каардынаты, творы, прапановы, пытанні і просьбы на адрас: 220012, Мінск, завулак Інструментальны, д.6, пак. 214.

Пасля агульнарэспубліканскага маніторынгу вас чакаюць майстаркласы вядомых беларускіх пісьменнікаў, прафесійныя дыспуты, падтрымка, сяброўскія экскурсіі і вандрожкі, публікацыі ў друку.

Будзьма разам!

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў

«Літаратурная Беларусь» — гэта супольны праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў», гэта альтэрнатыва адабранаму ў яго і цяпер падкантрольнаму штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва».

Гэта фармаванне незалежнай творчай думкі нацыянальнай эліты.

Гэта імкненне супрацьстаяць татальнаму замоўчванню вольнага мастацкага слова ў дзяржаўных СМІ.

Гэта свабодная трыбуна паэтаў, празаікаў, драматургаў, крытыкаў і чытачоў Беларусі.

Гэта напамін аб тым, што Беларусь — і дзяржаўная, і літаратурная — створана пісьменнікамі, і яна патрабуе іхняй працы і апантанасці.

«Літаратурная Беларусь» — новы час чытання.